

2026

NUOSAIKI **KLIMATO** POLITIKA

Kodėl mums rūpi
planetos ateitis ir
ką dėl to darysime

Klimato politikai šiandien reikia ne mažiau ambicijos, o daugiau realizmo. Siekdami bendrų klimato tikslų turime ieškoti sprendimų, kurie veiktų būtent Lietuvos kontekste – stiprintų mūsų saugumą ir konkurencingumą, atlieptų žmonių bei bendruomenių interesus ir telktų, o ne skaldytų visuomenę.

Žmonės pokytį palaiko tuomet, kai mato jo prasmę savo gyvenime. Todėl turime kalbėti apie klimato politiką taip, kad joje save ir savo interesus atpažintų gerokai platesnė visuomenės dalis.

Šis dokumentas – kvietimas praplėsti šią diskusiją ir pasiūlyti kitą žvilgsnį į tai, kokia galėtų būti Lietuvos klimato politika: praktiška, pagrįsta ir turinti ilgalaikį visuomenės palaikymą.

Teresė Škutaitė
„Baltijos lizdo“ vadovė

Mus supanti aplinka apibrėžia ir mus pačius. Civilizuotam žmogui nėra tas pats, kokioje aplinkoje jis gyvena. Juk norime gyventi gražiai ir sveikai.

Šių dienų klimato krizė kyla dėl nepakankamo rūpinimosi mūsų aplinka. Visgi ji yra ne pavienių žmonių abejingumo, o ilgalaikių ekonominių ir socialinių procesų, šiandien lemiančių sausras, karščio bangas, potvynius ir uraganus, rezultatas.

Nors klimato krizės egzistavimas nekelia abejonių, tačiau ypač sunku rasti visuotinai priimtinių sprendimų, kaip stabdyti klimato kaitą. Sprendimų paieška atsiduria aklavietėje, nes argumentai neįtikina didžiosios dalies žmonių tiek Lietuvoje, tiek Vakarų pasaulyje.

Šioje studijoje siūloma keisti kalbėjimo akcentą: už nugaros palikti direktyvų aiškinimą apie globalių klimato kaitos tikslų – skaičių po kablelio – įgyvendinimą ir pradėti nuo žmogaus bei jo santykio su artima aplinka. Sprendimus kildinti iš suvokimo, kad turime saugoti savo namus, savo pievas, miškus ir ežerus.

Paradoksalu, tačiau tokiai didelei ir globaliai problemai kaip klimato kaita spręsti reikia kuo daugiau nuosaikumo. Būtent toks požiūris ir siūlomas šioje studijoje.

Teodoras Žukas
Europietiškos dešinės instituto direktorius

1 KODĖL DABARTINIS KLIMATO POLITIKOS NARATYVAS YRA YDINGAS?

Klimato kaita keičia ne tik vidutinę temperatūrą. Ji didina ekstremalaus karščio, sausrų, liūčių, potvynių, miškų gaisrų, ligų ir tiekimo grandinių sutrikimų riziką. Šis poveikis persipina su biologinės įvairovės nykimu, dirvožemio degradacija ir vandens sistemų pažeidžiamumu.¹ Klimato kaitos sukelti procesai prisideda prie tokių geopolitinių reiškinių, kaip nauji regioniniai kariniai konfliktai ir augantys migracijos srautai.

Lietuvai tai reiškia žalą miškams ir žemės ūkiui, didesnę karščio poveikį miestuose, energetikos infrastruktūros pažeidžiamumą, papildomą spaudimą sveikatos, civilinės saugos sistemoms ir naujas nacionalinio saugumo rizikas. Klimato kaita yra vienas svarbiausių žmonijos iššūkių, todėl jį reikia pripažinti, suprasti ir nuosekliai spręsti.

Vis dėlto per pastaruosius dešimtmečius visuomenėje, o ypač viešojoje erdvėje, įsivyravo nuostata, kad klimato kaita yra kairiųjų politinių jėgų politinė tema, o klimato politika yra neatsiejama progresyvosios, kartais netgi radikaliai kairiosios politinės darbotvarkės dalis. Tai yra didelis paradoksas, nes klimato kaitos problematika pirmiausia remiasi ne

¹ IPCC. 2023. *Climate Change 2023: Synthesis Report*. Intergovernmental Panel on Climate Change. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_FullVolume.pdf; IPBES. 2019. *Global assessment report on biodiversity and ecosystem services: Summary for policymakers*. Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/2020-02/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers_en.pdf.

politinėmis ideologijomis, o mokslu ir jo išmatuotais bei įrodytais faktais. Šis ryškus klimato kaitos problematikos politizavimas planetos ir žmonijos ateičiai gyvybiškai svarbius politikos sprendimus įspraudžia į tradicinės kairės ir dešinės politinės priešpriešos rėmus.

Augant politinei poliarizacijai, klimato kaitos sprendimai ir prisitaikymo priemonės neretai paverčiamos ne mokslo duomenimis ir praktiniais sprendimais grindžiama praktinės politikos sritimi, bet įsitikinimais paremtu ideologiniu pasirinkimu. Be to, dalis dominuojančio progresyvaus naratyvo siūlomų priemonių yra sunkiai įgyvendinamos, nepakankamai pagrįstos arba visuomenei sukuria neproporcingą naštą. Atmetimo reakcija didina pyktį, nepasitikėjimą ir atveria erdvę radikalioms politinėms jėgoms, įskaitant klimato kaitą neigiančius judėjimus.

Tai sukuria antrąjį paradoksą – įvaizdį, kad politinėje dešinėje esantiems žmonėms klimato kaita nerūpi arba rūpi mažiau. Tačiau daugelyje šalių atlikti tyrimai ir tiesiog elementarus sveikas protas mums gali patvirtinti, kad konservatyviems ir kitų dešiniųjų idėjų pažiūrų žmonėms neigiamai besikeičiančios aplinkos ženklai rūpi ne ką mažiau, o kartais net ir daugiau nei kairiesiems. Tiesa, jų argumentai, kodėl reikia veikti, ir pats požiūris į klimato kaitos problemą neretai skiriasi.

Šie du paradoksai rodo kitokio – politinei poliarizacijai atsparaus, praktiško, įgyvendinamo, nuosaikaus – požiūrio į klimato kaitos problematiką poreikį. Būtent tokį požiūrį Lietuvos politiniam laukui ir visuomenei bando pasiūlyti šis analitinis dokumentas.

1.1. Kairiojo požiūrio į klimato kaitą problematika

Svarbu pripažinti, kad progresyvi klimato politika, kurią Europoje dažniausiai politiškai įkūnija žaliųjų partijos ir judėjimai, iki šiol atliko svarbų vaidmenį. Jie padėjo mokslo ir tyrimų apie klimato kaitą išvadas paversti aktualiu politiniu klausimu, paskatino pirmuosius reguliavimo sprendimus ir reikšmingai prisidėjo prie atsinaujinančiosios energetikos, gamtos atkūrimo priemonių plėtros, naujų klimatui neutralių technologijų skatinimo ir kitų svarbių sprendimų. Nuosaikios politinės dešinės požiūris nesiekia paneigti to, kas buvo sėkminga. Jo užduotis – ištaisyti vyraujančio modelio trūkumus, ribojančius ilgalaikę visuomenės paramą klimato politikai, ir pasiūlyti tvaresnę šios politikos kryptį ateinantiesiems dešimtmečiams.

Esminės progresyviojo žaliųjų judėjimo klaidos:

- **Perteklinis skirtingų darbotvarkių sujungimas.** Kai klimato politika pristatoma kaip neatskiriama nuo visų kitų progresyvosios darbotvarkės klausimų, asmuo, pritariantis klimato išsaugojimo pastangoms, yra verčiamas rinktis ir lojalumą visam kairiajam politinių sprendimų paketui. Tai atstumia. Konservatyvesni visuomenės sluoksniai gali pritarti konkrečioms klimato politikos priemonėms, tačiau laikytis kitokio požiūrio į, pavyzdžiui, kitas kultūrinės ir (arba) socialinės kairiosios ideologijos nuostatas. Šias temas dirbtinai susiejus, nuo klimato politikos atstumiamą didelę visuomenės dalis, kurios parama būtina ilgalaikiams, tvariems klimato politikos sprendimams.

- **Technologinis uždarumas.** Nemažai klimato kaitos problemos sprendimų glūdi technologinėje pažangoje. Deja, klimato politika silpnėja, kai technologijos atmetamos dėl jų politinių asociacijų. Ryškiausias pavyzdys – Europos žaliųjų judėjimo skeptiškas požiūris į branduolinę energetiką, nors didelė dalis mokslininkų ir tarptautinių institucijų ją vertina kaip mažų šiltnamio efektą sukuriančių emisijų elektros gamybos šaltinį, galintį papildyti saulės ir vėjo gamybą.² Dogmatiškas požiūris į technologijas gali lemti klimatui žalingus sprendimus. Pavyzdžiui, ankstyvas Vokietijos branduolinių elektrinių uždarymas padidino poreikį ilgiau naudoti anglimi ir dujomis kūrenamas elektrines. Panašus išankstinis nepasitikėjimas kartais reiškiamas vandenilio, CO₂ surinkimo ir saugojimo, sintetinių degalų bei kitų technologijų atžvilgiu.
- **Klimato politikos susiaurinimas** iki šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ir susifokusavimas į tolumus klimato tikslus. Emisijų apskaita būtina, tačiau klimato ir gamtos politika negali būti susiaurinta tik į vieno rodiklio pasiekimą. Pavyzdžiui, miško vertė nėra vien jame sukaupta anglis: miškas yra gyvūnų buveinė, vandens apytakos ir atsparumo sistemos dalis, rekreacijos erdvė, kraštovaizdis ir netgi kultūrinės atminties erdvė. Deja, labai dažnai tiek kairieji politikai, tiek ir atsakingos institucijos emisijų mažinimą pateikia kaip pagrindinį klimato kaitos politikos tikslą. Toks požiūris nėra tvarus ir tą pabrėžia mokslas. Štai nesena autoritetingų tarptautinių institucijų analizė parodė, kad klimato ir biologinės įvairovės apsaugos veiksmai turi būti derinami, nes netinkamai sukurta priemonė vienoje srityje gali pakenkti kitai.³ Atitinkamai visas politikos priemonių sutelkimas į tolimos perspektyvos tikslus, pavyzdžiui, emisijų sumažinimą iki 2050 m., taip pat nėra tikslingas situacijoje, kai reikia veikti dabar. Nors tolimų tikslų iškėlimas yra politikos kelrodis, tačiau kartu skatina trumpuose politikos cikluose atidėti dalies priemonių įgyvendinimą, sukuria pateisinimus politikų neveiklumui.
- **Draudimais paremta politika ir mažo poveikio, bet didelio rezonanso priemonės.** Draudimai kartais būtini, ypač kai žala yra didelė ir galima reali bei greita alternatyva. Tačiau mažo poveikio, kasdienį gyvenimą apsunkinantys draudimai gali sukelti daugiau politinės priešpriešos, negu suteikti naudos klimatui. Paradoksalu, kad kairiaja politine mintimi, kuri bent jau teoriškai visada pabrėžia laisvės siekį, grindžiamos klimato kaitos priemonės labai dažnai remiasi išskirtinai draudimais, utopišku siekiu keisti įprastą žmonių elgesį arba tiesiog papildomu kasdienio žmonių gyvenimo apmokestinimu. Toks priemonių modelis gali ne tik nepasiekti tikslo, bet ir supriešinti visuomenę bei atverti kelią klimato kaitos skep-

2 IEA. 2022. *Nuclear Power and Secure Energy Transitions: From today's challenges to tomorrow's clean energy systems*. International Energy Agency. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/0498c8b8-e17f-4346-9bde-dad2ad4458c4/NuclearPowerandSecureEnergyTransitions.pdf>; UNECE. 2021. *Life Cycle Assessment of Electricity Generation Options*. United Nations Economic Commission for Europe. https://unece.org/sites/default/files/2021-09/202109_UNECE_LCA_1.2_clean.pdf.

3 IPBES ir IPCC. 2021. *Biodiversity and Climate Change: Workshop Report*. IPBES Secretariat. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2021/07/IPBES_IPCC_WR_12_2020.pdf.

tikams. Pavyzdžiui, CO₂ mokesčių tyrimai rodo, kad parama mokesčiams labai priklauso nuo surinktų pajamų panaudojimo, teisingo naštos paskirstymo ir matomos naudos.⁴ Todėl pirmasis klausimas turėtų būti ne „ką uždrausti?“, o „kaip švarų pasirinkimą padaryti pigesnį ir patogesnį?“⁵. Taip pat egzistuoja visas rinkinys priemonių, kurių tiesioginis poveikis klimato kaitai yra nedidelis, tačiau jos sukelia neproporcingai didelį visuomenės nepasitenkinimą. Tokie sprendimai kaip prie plastikinių butelių pritvirtinti kamšteliai, vienkartinių plastikinių šiaudelių draudimas ar labai lengvų plastikinių maišelių apmokestinimas pirmiausia skirti plastiko taršai bei atliekų kiekiui mažinti, o ne reikšmingai sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas ar spręsti ekologines problemas. Nors šios priemonės turi aplinkosauginę naudą, jų sukuriamas kasdienis nepatogumas gyventojams yra labai matomas, o indėlis į klimato kaitos stabdymą – nedidelis arba sunkiai paaiškinamas, nors jas pristatantys dažnai tai pateikia kaip ypač reikšmingas klimato politikos priemones. Dėl to jos lengvai tampa klimato politikos kritikų pajuokos objektu, naudojamos dezinformacijoje kaip tariamas visos žaliosios politikos beprasmiškumo įrodymas ir atstumia dalį visuomenės nuo gerokai svarbesnių, reikšmingą poveikį emisijų mažinimui ir ekologiškai būklei turinčių sprendimų.

- **Kraštutinių idėjų reputacinė žala.** Privalomas veganizmas, ekonomikos augimo stabdymas, asmeninio CO₂ pėdsako reguliavimas, depopuliacija ar kasdienės rekreacinės veiklos ribojimas – tai idėjos, kurios kartkartėmis pasirodo kairiojo žaliųjų judėjimo retorikoje. Tai nėra visos progresyvios klimato politikos esmė, tačiau aiškiai neatsiribojus nuo tokių idėjų, jos tampa lengvai priešininkų išnaudojamu visos klimato politikos simboliu, o sykiu ir priešiškų valstybių propagandoje. Atsakinga alternatyva turi atskirti veiksmingas klimato priemones nuo ideologinių ar sensacingų pasiūlymų, kurių nauda neįrodyta mokslu.

Klimato kaita nėra svarbi tik politinei kairei. Priešingai, klimato politika savo esme yra labai artima konservatyviam politinės dešinės požiūriui, nes siekia išsaugoti tai, kas vertinga, sukurta per amžius ir turi būti palikta ateičiai. Britų filosofas Rogeris Scrutonas aplinkosaugos motyvą siejo su *oikophilia* – meile namams – ir pareiga ateities kartoms perduoti paveldėtą tvarką, už kurią mes, gyvenantys čia ir dabar, esame laikinai atsakingi.⁶ Šis požiūris leidžia apie klimato kaitą kalbėti ne kaip apie vienos politinės stovyklos identiteto ženklą, o kaip apie bendrų namų saugumą ir žmones vienijančią problemą.

4 Carattini, S., Carvalho, M. ir Fankhauser, S. 2018. *Overcoming public resistance to carbon taxes*. Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change, 9(5), e531. https://eprints.lse.ac.uk/88137/1/Carattini_Overcoming-public-resistance_Published.pdf; Klenert, D., Mattauch, L., Combet, E. et al. 2018. *Making carbon pricing work for citizens*. Nature Climate Change, 8, 669–677. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0201-2>

5 Hamid Bulut ir Robin Samuel. 2025. *Public support for carbon taxes varies across countries and policy design must consider the national context*. Communications Earth & Environment, 6, 601. <https://doi.org/10.1038/s43247-025-02562-0>.

6 Scruton, R. 2012. *Green Philosophy: How to Think Seriously About the Planet*. Atlantic Books. <https://atlantic-books.co.uk/book/green-philosophy/>.

2

NUOSAIKIOS KLIMATO POLITIKOS MORALINIAI PAGRINDAI

Šiame politikos dokumente naudojame terminą „nuosaiki klimato politika“. Ją apibūdiname kaip klimato politikos prieigą, pripažįstančią žmonijos atsakomybę saugoti aplinką ir mažinti klimato kaitą, tačiau šių tikslų siekį derinančią su ekonominiu konkurencingumu, energetiniu saugumu, socialiniu priimtumu ir vietos bendruomenių interesais. Nuosaiki klimato politika remiasi atsakingo rūpinimosi aplinka, pragmatizmo ir realizmo principais, pirmenybę teikia laipsniškiems, technologiškai atviriems ir ekonomiškai pagrįstiems sprendimams bei siekia ilgalaikio visuomenės palaikymo klimato politikai.

Nuosaikios klimato politikos idėją kildiname iš pamatinių konservatizmo principų, kurių esmė bus išdėstyta toliau. Manome, kad šis požiūris yra pranašesnis už utopišką, perdėm centralizuotą ir radikalizuotą kairįjį naratyvą. Tačiau šioje analizėje nevartojame termino „konservatyvi klimato politika“, nes kartu siekiame išeiti iš užburto poliarizuojančios kairės ir dešinės priešpriešos rato.

Nors nuosaiki klimato politika remiasi konservatyviais vertybiniais principais, ji, kaip ir pats konservatizmas, neatmeta, kad kitos idėjinės srovės gali pasiūlyti gerų argumentų ar politikos priemonių, kurios, jeigu tik prisideda prie bendrojo gėrio, turi būti pasitelkiamos. Atmetame tik vieną dalyką – visų kryptių radikalizmą: tiek pragaištingą klimato kaitos neigimą, tiek radikalų žaliąjį judėjimą, kuris siekia utopiškai pertvarkyti visuomenę ir planetą pagal savo įsivaizdavimą.

2.1. Gamta kaip namai, paveldas ir bendrasis gėris

Žmogaus pareiga rūpintis gamta pirmiausia kyla ne iš politinės ideologijos ar tarptautinių įsipareigojimų, bet iš žmogaus santykio su pasauliu, kuriame jis gyvena. Aplinka nėra vien žaliavų rinkinys ar abstrakti „planeta“. Tai konkretūs mūsų namai – kraštovaizdis, miškai, upės, dirbama žemė, miestai ir miesteliai, žmonių bendruomenės ir per kartas susiformavęs gyvenimo būdas. Rogerio Scrutono vartojama *oikophilia*, arba *meilės namams* sąvoka padeda suprasti, kodėl žmogus apskritai imasi ilgalaikės atsakomybės: saugome tai, ką pažįstame, kam jaučiamės priklausantys ir ką norime perduoti ateities kartoms.⁷

Toks prisirišimas nėra užsidarymas nuo pasaulio ar atsisakymas pripažinti globalias problemas. Priešingai, atsakomybė už bendrą pasaulį tampa tvirtesnė, kai prasideda nuo atsakomybės už konkrečią vietą. Žmogui lengviau suprasti pareigą mažinti klimato kaitą, kai ji siejama su jo miesto oro kokybe, jo lankomų miškų būkle, jo ūkio dirvožemio derlingumu, jo energetiniu saugumu ar galimybe jo vaikams gyventi ne blogesnėje aplinkoje negu mes gyvename šiandien. Žemė negali būti laikoma tik trumpalaikio vartojimo priemone, nes ji yra paveldėta tikrovė, kurios nesukūrė viena karta ir kurios viena karta neturi moralinės teisės išseikvoti.⁸

Šią nuostatą papildė popiežiaus Pranciškaus enciklikoje *Laudato Si'* išplėtotą *bendrujų namų* sampratą. Žmogus nėra atsietas nuo gamtos, o ekologinė krizė negali būti atskirta nuo žmogaus orumo, darbo, šeimos ir bendrojo gėrio. Gamtinės ir socialinės sistemos yra tarpusavyje susijusios, todėl atsakinga politika turi vertinti ne vien atskirą emisijų rodiklį, bet visą sprendimų poveikį žmonėms, bendruomenėms ir gyvajai aplinkai.⁹ Rūpinimasis klimatu dėl to nėra konkuruojantis su rūpinimusi žmogumi: tinkamai suprasta ekologinė atsakomybė yra žmogaus ir jo gyvenimo sąlygų apsauga.

2.2. Atsakomybė už savo veiksmus ir pareiga ateities kartoms

Moralinė pareiga rūpintis aplinka kyla ir iš paprasto teisingumo principo: žmogus ar organizacija neturėtų gauti naudos perkeldami savo veiklos žalą kitiems. Jeigu tarša blogina kitų žmonių sveikatą, mažina jų turto ar kitos privačios nuosavybės vertę, naikina bendrus gamtos išteklius ar didina būsimas viešąsias išlaidas, jos kaštai neišnyksta – juos tiesiog sumoka niekuo dėti gyventojai arba ateities kartos. Todėl teršėjas turi prisiimti atsakomybę už reikšmingą išorinę žalą, o ši atsakomybė turi būti įtraukta į ekonominius ir politinius sprendimus.¹⁰

Klimato kaitos klausimas ypač aiškiai parodo atsakomybės tarp kartų svarbą. Dabartinės kartos naudoja ankstesnių kartų sukurtomis institucijomis, infrastruktūra, kultūra,

7 Scruton, R. 2012. *Green Philosophy: How to Think Seriously About the Planet*.

8 *Ibid.*

9 Pranciškus. 2015. *Enciklika Laudato Si' apie rūpinimąsi bendraisiais namais*. Katalikų interneto tarnyba. <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/laudato-si>.

10 Scruton, R. 2012. *Green Philosophy: How to Think Seriously About the Planet*. Atlantic Books. <https://atlantic-books.co.uk/book/green-philosophy/>.

išsaugotu kraštovaizdžiu. Lygiai taip pat ji turi pareigą perduoti ateities kartoms finansinį ar kultūrinį, o ir ekologinį paveldą. Solidarumas tarp kartų, viena vertus, yra papildomas klimato politikos argumentas, tačiau kartu tai ir pamatinis teisingumo reikalavimas, be kurio negalima prasmingai kalbėti apie darnų vystymąsi.¹¹

Ši pareiga nereiškia, kad dabarties žmonių gerovė gali būti aukojama dėl abstrakčios ateities. Bendrasis gėris apima pagarbą žmogui, šeimos ir tarpinių bendruomenių gyvybingumą, socialinę taiką ir teisingą naštos paskirstymą.¹² Todėl moraliai pagrįsta klimato politika privalo vienu metu vertinti sprendimo naudą ateities kartoms ir jo poveikį šiandien gyvenančioms šeimoms, bendruomenėms, darbuotojams, regionams bei mažesnes pajamas gaunantiems žmonėms. Politika, kuri emisijas mažina perkeldama neproporcingą naštą pažeidžiamiausiems, pati sukuria naująjį neteisingumą ir supriešina visuomenę.

2.3. Atsakomybė reikalauja ne tik valstybės kontrolės, bet ir mūsų visų įsitraukimo

Klimato kaita yra pasaulinė problema, tačiau kad ir kiek tarptautinių susitarimų bus pasirašyta, vis vien jų realus įgyvendinimas vyks konkrečiose vietose – namuose, ūkiuose, savivaldybėse, įmonėse ir nacionalinėse institucijose. Todėl atsakomybės negalima sutelkti viename valdžios centre arba perkelti vien individualiam vartotojui. Ji turi remtis subsidiarumo principu, kai sprendimai priimami, o atsakomybė paskirstoma tarp skirtingų valdymo lygmenų ir veikėjų pagal jų galimybes, kompetenciją ir daromą poveikį.

Nobelio ekonomikos premijos laureatė Elinor Ostrom šiuo klausimu pateikė esminių įžvalgų. Jos bendrųjų išteklių tyrimai parodė, kad žmonės geba net ir sudėtingiausias problemas spręsti savivaldžiose institucijose, kai egzistuoja aiškos atsakomybės ribos, vietos sąlygoms pritaikytos taisyklės, dalyvių galimybė tas taisykles keisti, patikima stebėseną, proporcingos sankcijos ir prieinami konfliktų sprendimo mechanizmai.¹³ Šis požiūris leidžia išvengti klaidingo pasirinkimo tarp visiškos centralizacijos ir visiško problemos ignoravimo. Valstybė turi nustatyti aiškius tikslus, atsakomybės ribas ir patikimas paskatas, tačiau žmonėms, savivaldybėms, bendruomenėms bei įmonėms turi likti erdvės pasirinkti tinkamiausią veikimo būdą sprendžiant net ir tokią globalaus masto problemą kaip klimato kaita.¹⁴ Toks kelias yra veiksmingiausias.

Policentrinis veikimas taip pat leidžia nelaukti tobulo pasaulinio susitarimo – tokio susitarimo, kurio kasmet siekiama pasaulinėse Jungtinių Tautų klimato konferencijoje COP, ir kuris vis nėra pasiekiamas. Skirtinguose miestuose, regionuose ir sektoriuose galima išbandyti įvairius sprendimus, palyginti jų rezultatus, mokytis iš sėkmių bei klaidų ir

11 Pranciškus. 2015. *Enciklika Laudato Si' apie rūpinimąsi bendraisiais namais*. Katalikų interneto tarnyba. <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/laudato-si>.

12 *Ibid.*

13 Ostrom, E. 1990. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press. https://www.lowimpact.org/wp-content/uploads/ostrom_1990.pdf.

14 *Ibid.*

veiksmingas priemonės plėsti nacionaliniu mastu.¹⁵ Vietos asociacijos ir praktinės žinios šiuo požiūriu nėra kliūtis valstybės politikai – jos yra visuomenės atsparumo ir ilgalaikio pasitikėjimo šaltinis.¹⁶

Tačiau toks veikimas įmanomas tik tada, kai žmonės laikomi sprendimų dalyviais, o ne administruojamais objektais. Klimato politika turi būti grindžiama skaidria informacija, sąžiningu alternatyvų vertinimu ir dialogu dar prieš priimant didelį poveikį turinčius sprendimus.¹⁷ Kuo platesnius žmonių dalyvavimas padeda priimti geresnius sprendimus, atsižvelgti į vietos sąlygas ir sumažinti politinę poliarizaciją.

2.4. Kodėl klimato kaita svarbi politinei dešinei?

Aplinkos apsauga natūraliai siejasi su pagrindinėmis politinės dešinės vertybėmis: atsakomybe, tęstinumu, privačia nuosavybe, bendruomene, subsidarumu, atsargumu ir pagarba paveldėtai tvarkai. Konservatyvus požiūris prasideda nuo supratimo, kad ne viskas, kas vertinga, buvo sukurta mūsų pačių, todėl ne viską turime teisę sunaudoti vien dabarties poreikiams. Jeigu konservatyvi politika siekia saugoti šeimą, tautos kultūrą, valstybės suverenitetą ir bendruomenių gyvybingumą, ji negali būti abejinga fizinei aplinkai, be kurios šie dalykai negalėtų tęstis.

Klimato kaitos neigimas politinei dešinei reikštų atsisakyti vieno svarbiausių savo moralinių principų – pareigos saugoti tai, kas paveldėta. Tačiau klimato politikos perėmimas iš progresyvosios kairės be savos vertybinės refleksijos taip pat būtų klaida. Ideologinis moralizavimas, visuomenės skirstymas į „pažangius“ ir „atsilikusius“, utopinės visuomenės pertvarkymo idėjos, viso to pakurstyta politinė poliarizacija skatina žmonių atmetimo reakciją, gynybinę poziciją už savo gyvenimo būdą net tada, kai konkreti aplinkos žala yra akivaizdi. Konservatyvus atsakas turi ne kopijuoti kairės politinius simbolius, bet pasiūlyti savą moralinį kelią į atsakomybę – per meilę namams, pareigą bendruomenei, sąžiningą žalos atlyginimą ir rūpinimąsi ateities kartomis.

Neseniai organizacijos „Shared Ground“ Italijoje pasiūlyta *ekologinio humanizmo* kryptis šį kelią apibūdina kaip alternatyvą ir „baudžiančiai ekologijai“, ir problemos neigimui. Jos centre yra žmogus, vietos bendruomenė, saugumas, tęstinumas ir teisingas naštos pasiskirstymas.¹⁸ Tokia politika nėra „lėtesnė“ ar švelnesnė progresyvos klimato politikos versija. Jos moralinė sandara kitokia: ji remiasi ne kolektyvine kalte, o asmenine ir institucine atsakomybe; ne žmonių gyvenimo būdo laužymu, o galimybe jį tvariai tęsti; ne vienodu visiems primestu elgesio modeliu, o skirtingais keliais į aiškiai pamatuojamą rezultatą.

15 Ostrom, E. 2009. *A Polycentric Approach for Coping with Climate Change (World Bank Policy Research Working Paper 5095)*. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/4287/WPS5095.pdf>.

16 Scruton, R. 2012. *Green Philosophy: How to Think Seriously About the Planet*. Atlantic Books. <https://atlantic-books.co.uk/book/green-philosophy/>.

17 Pranciškus. 2015. *Enciklika Laudato Si' apie rūpinimąsi bendraisiais namais*. Katalikų interneto tarnyba. <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/laudato-si>.

18 Shared Ground, T. 2026. *Humanist ecology as a response to polarisation*. Kn. *Ecologia umanista: Manifesto per un conservatorismo verde*. <https://sharedground.nl/>.

Nuosaikios klimato politikos tikslas turi būti ne viena papildomai sumažinta emisijų tona, bet kokia socialine ar ekonomine kaina, bet klimato stabilumo, gamtos apsaugos, energetinio saugumo ir žmogaus gerovės derinys.

Tai nereiškia, kad visos priemonės turi būti savanoriškos. Laisvė negali reikšti teisės perkelti didelę žalą kitam žmogui ar ateities kartoms. Tačiau prieš taikydama draudimą, mokestį ar kitą ribojimą valstybė privalo pagrįsti žalos reikšmingumą, pasirinktos priemonės veiksmingumą ir proporcingumą bei užtikrinti, kad žmonėms būtų prieinama reali alternatyva. Būtent tokia politika gali mažinti emisijas ir stiprinti pasitikėjimą – telkti žmones rūpintis bendrais namais, prisiimti atsakomybę už ateitį, užuot klimato kaitą pavertus dar viena kultūrinių konfliktų takoskyra.

Galiausiai svarbu pabrėžti, kad klimato tikslai turi būti derinami su ekonomine plėtra, socialiniu stabilumu ir regionų gyvybingumu. Klimato darbotvarkė neturi tapti kliūtimi investicijoms, darbo vietoms ar vietos verslui. Priešingai, ji turi skatinti ekonomikos modernizavimą, efektyvesnį išteklių naudojimą ir naujų technologijų diegimą. Nuosaiki klimato politika remiasi privačios nuosavybės ir laisvosios rinkos principais: valstybė turi nustatyti aiškius, pasiekiamus ir pamatuojamus tikslus, užtikrindama sąžiningą konkurenciją ir neleisdama aplinkos žalos kaštų perkelti visuomenei, tačiau atsakomybė už konkrečių sprendimų įgyvendinimą pirmiausia tenka žmonėms ir verslui. Pirmenybė turi būti teikiama technologijų konkurencijai, privačioms investicijoms ir paskatoms, o ne detaliu ekonominės veiklos intervenciniam planavimui ir reguliavimui. Be abejo, ekonominė intervencija nėra išvengiama, nes siekiant greitesnio perėjimo prie švaresnių technologijų ar padedant gyventojams prisitaikyti sumanios valstybės paskatos gali padėti. Tačiau valstybės finansavimo priemonės turi turėti labai aiškią investicinę logiką ir turi būti nubrėžiama aiški riba, kada intervencinės priemonės pasieks savo rezultatą ir bus nutrauktos, užleisdamos kelią laisvosios rinkos mechanizmams. Klimato politika bus tvari tik tada, kai mažesnės emisijos reikš ne ūkio silpnėjimą, bet didesnę našumą, konkurencingumą ir geresnes galimybes visai valstybei.

Ne mažiau svarbus nuosaikios klimato politikos tikslas yra nacionalinis saugumas. Valstybė, priklausoma nuo iškastinio kuro importo, pažeidžiamų tiekimo grandinių ar nedemokratinų režimų kontroliuojamų energijos išteklių, negali būti visiškai savarankiška. Vietinės atsinaujinančiosios energijos gamyba, branduolinės energetikos galimybių išlaikymas, energijos kaupimas, patikimi elektros tinklai, efektyvesnis vartojimas ir išteklių tiekimo įvairovė kartu mažina emisijas bei stiprina valstybės atsparumą. Klimato politika yra ilgalaikio valstybės saugumo ir nepriklausomybės dalis.

3

LIETUVOS SITUACIJOS ANALIZĖ

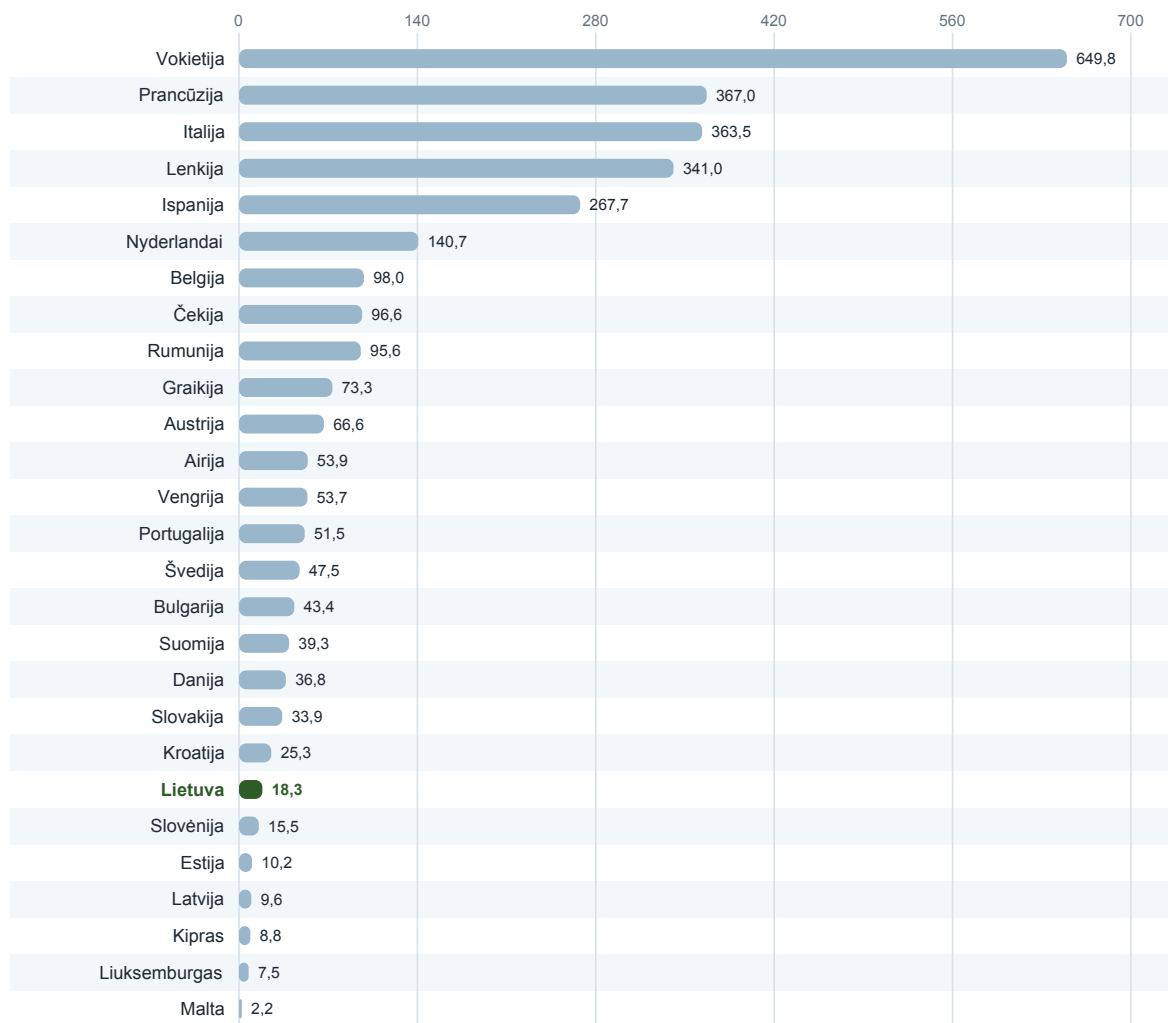
3.1. Lietuvos emisijos

Lietuvos klimato politikos analizę verta pradėti nuo šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijų. Nors jos nėra vienintelis klimato politikos kriterijus, dėl plataus vartojimo tai svarbus statistinis rodiklis, leidžiantis palyginti šalis, sektorius ir pažangą laike.

Naujausi 2024 m. duomenys rodo, kad Lietuvos emisijos siekė 18,3 mln. tonų CO₂ ekvivalento.¹⁹ Tai 61,5 proc. mažiau negu 1990 m., tačiau didelė istorinio sumažėjimo dalis susijusi su posovietine ūkio transformacija, o ne su nuoseklia dabartinių sektorių dekarbonizacija. Pagal bendrą emisijų kiekį Lietuva nėra tarp ES lyderių: esame nedidelė valstybė, turinti palyginti mažai sunkiosios pramonės ir beveik nenaudojanti taršaus kuro

19 Aplinkos apsaugos agentūra, Valstybinė miškų tarnyba ir kitos Lietuvos inventorizacijos institucijos. 2026. *Lithuania's National Inventory Document 2026: Greenhouse Gas Emissions 1990–2024*. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. https://am.lrv.lt/public/canonical/1773819603/18064/NID_2026_final.pdf; European Environment Agency. 2026. *Annual European Union greenhouse gas inventory 1990–2024 and inventory document 2026*. EEA Report 04/2026. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/annual-european-union-greenhouse-gas-inventory-2026>; Eurostat. 2026a. *Greenhouse gas emissions by source sector (ENV_AIR_GGE)*. https://doi.org/10.2908/ENV_AIR_GGE.

Šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos ES, 2024 m.

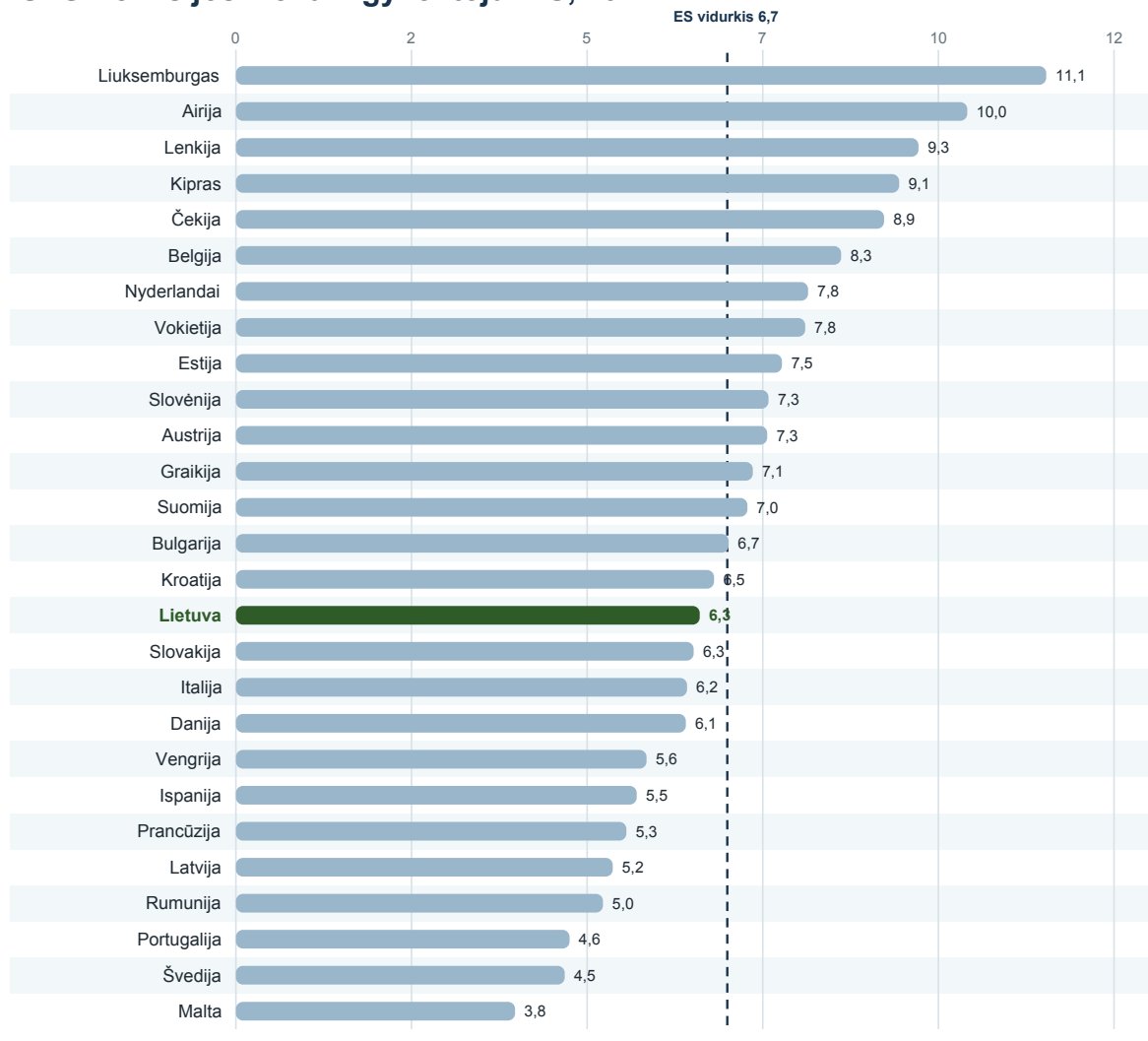
Šaltinis: Europos aplinkos agentūros duomenys, paskelbti Eurostat rinkinyje ENV_AIR_GGE (https://doi.org/10.2908/ENV_AIR_GGE).

elektros gamybai. Vis dėlto emisijas perskaičiavus vienam gyventojui, Lietuva pakyla keliomis pozicijomis ir priartėja prie ES vidurkio.²⁰

Svarbiausias rodiklis yra Lietuvos emisijų struktūra, palyginti su kitomis valstybėmis. Nuo ES vidurkio ji pirmiausia skiriasi didele transporto ir žemės ūkio reikšme. Vertinant sektorių dalį bendrose nacionalinėse emisijose, Lietuva tarp 27 ES valstybių užėmė 22 vietą pagal energetikos emisijų dalį (12,3 proc.) ir 14 vietą pagal pramonės emisijų dalį (18,9 proc., kartu skaičiuojant pramonėje deginamą kurą ir pramonės procesus). Tačiau pagal transporto dalį Lietuva buvo 9 vietoje (32,3 proc.), o pagal žemės ūkio dalį – 4 vietoje (20,2 proc.). Taigi energetikos ir pramonės dalys nėra išskirtinai didelės,

20 Eurostat. 2026a. *Greenhouse gas emissions by source sector (ENV_AIR_GGE)*. https://doi.org/10.2908/ENV_AIR_GGE; Eurostat. 2026b. *Population change – Demographic balance and crude rates at national level (DEMO_GIND)*. https://doi.org/10.2908/DEMO_GIND.

ŠESD emisijos vienam gyventojui ES, 2024 m.

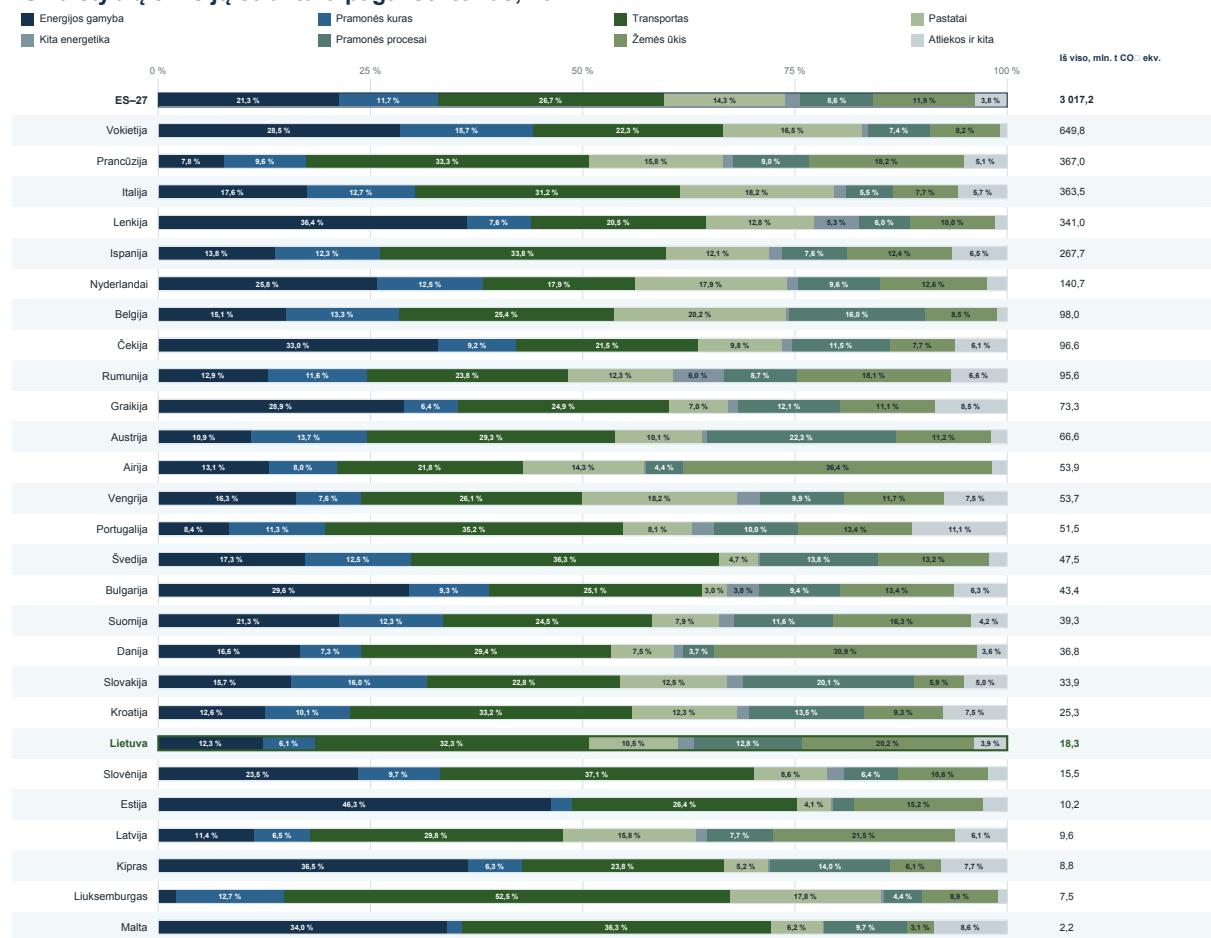
Šaltiniai: Eurostat ENV_AIR_GGE (https://doi.org/10.2908/ENV_AIR_GGE) ir DEMO_GIND (https://doi.org/10.2908/DEMO_GIND). Autoriaus skaičiavimai.

tačiau transportas patenka į pirmąją ES valstybių trečdalį, o žemės ūkio emisijų dalis yra viena didžiausių bendrijoje.²¹

Būtent energetikos sektorius yra vienas ryškiausių pastarųjų dešimtmečių Lietuvos sėkmės pavyzdžių. Sparti elektros gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių plėtra rodo, kad kryptinga, investicijoms ir technologijoms palanki politika gali duoti rezultatų. Vis dėlto darbai energetikos sektoriuje nėra baigti – būtina užtikrinti tolesnę energetikos sektoriaus plėtrą, nes transporto, pastatų ir pramonės elektrifikacija labai padidins elektros poreikį. Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje prognozuojama, kad iki 2050 m. Lietuvos elektros energijos suvartojimas išaugs daugiau kaip šešis kartus –

21 Eurostat. 2026a. *Greenhouse gas emissions by source sector (ENV_AIR_GGE)*. https://doi.org/10.2908/ENV_AIR_GGE.

ES valstybių emisijų struktūra pagal sektorius, 2024 m.

Šaltinis: Europos aplinkos agentūros duomenys, pasikeitė Eurostat rinkinyje ENV_AIR_GGE (https://doi.org/10.2908/ENV_AIR_GGE). Autoriaus grupavimas.

nuo maždaug 12TWh iki 74 TWh per metus.²² Todėl dabartinių energetikos laimėjimų nepakaks: reikės toliau didinti vietos elektros gamybą, stiprinti tinklus, plėsti energijos kaupimą ir užtikrinti patikimą elektros tiekimą net sparčiai augant jos vartojimui.

Galiausiai didžiausias ateities iššūkis Lietuvos klimato politikai išlieka du taršiausi sektoriai – transportas ir žemės ūkis. Transporto sektoriaus emisijos 2024 m., palyginti su 2023 m., padidėjo 2,3 proc. OECD jau anksčiau konstatavo, kad kelių transportui tenka apie 96 proc. visų transporto sektoriaus emisijų, o per dešimtmetį jos išaugo 38 proc.²³ Žemės ūkio sektoriaus emisijos glaudžiai susijusios su kitomis ekologinėmis problemomis, kurios plačiau bus aptartos kitame skyriuje.

22 Lietuvos Respublikos Seimas. 2024. *Nacionalinė darbotvarkė „Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija“*. <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/42fa9900352b11efb121d2fe3a0eff27/>.

23 Aplinkos apsaugos agentūra, Valstybinė miškų tarnyba ir kitos Lietuvos inventorizacijos institucijos. 2026. *Lithuania's National Inventory Document 2026: Greenhouse Gas Emissions 1990–2024*. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. https://am.lrv.lt/public/canonical/1773819603/18064/NID_2026_final.pdf; OECD. 2021. *OECD Environmental Performance Reviews: Lithuania 2021*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/09/oecd-environmental-performance-reviews-lithuania-2021_4f177f6c/48d82b17-en.pdf.

3.2. Lietuvos ekologija

Svarbu pabrėžti, kad klimato kaitos problema Lietuvoje neapsiriboja emisijų mažinimu – ne mažiau svarbus yra šalies atsparumas jau vykstantiems klimato pokyčiams. Europos Komisija maždaug trečdalį Lietuvos regionų priskiria prie padidintos klimato rizikos teritorijų, pirmiausia išskirdama žemai esančias pajūrio vietas. Vakarų Lietuvoje didžiausią pavojų kelia pakrančių potvyniai ir audros, o dažnėjančios karščio bangos didina gyventojų sergamumo ir mirtingumo riziką, apkrauna transporto sistemas, elektros tinklus ir miestų vandens tiekimo infrastruktūrą.

Nors Lietuva turi nacionalinę prisitaikymo prie klimato kaitos strategiją, veiksmų planą ir neseniai priimtą Prisitaikymo prie klimato kaitos įstatymą, atskirų sektorių ir regionų prisitaikymo planai iki šiol nėra parengti. Todėl Europos Komisija rekomenduoja potvynių rizikos valdymo dokumentuose sistemiškai įvertinti būsimus klimato scenarijus, pagrįsti pasirenkamų apsaugos priemonių prioritetus, kaštus ir stebėseną bei aktyviau įtraukti vietos bendruomenes.²⁴

Kita struktūrinė problema yra lėta Lietuvos transformacija į žiedinę ekonomiką. 2023 m. žiedinio medžiagų naudojimo rodiklis Lietuvoje siekė tik 3,9 proc., palyginti su 11,8 proc. ES vidurkiu, o išteklių našumas sudarė 0,79 euro vienam sunaudotų medžiagų kilogramui, kai ES vidurkis buvo 2,23 euro. Tai reiškia, kad Lietuvos ekonomikos augimas tebėra stipriai priklausomas nuo pirminių žaliavų vartojimo. Nors šalis pasiekė didelę pažangą mažindama atliekų šalinimą sąvartynuose ir įdiegė sėkmingą užstato sistemą, Europos Komisija įspėja apie riziką nepasiekti komunalinių bei pakuočių atliekų perdirbimo tikslų. OECD dar 2021 m. atkreipė dėmesį, kad vienam gyventojui tenkantis komunalinių atliekų kiekis nuo 2009 m. didėjo, todėl vien atliekų rūšiavimo nepakanka – būtina mažinti patį atliekų susidarymą ir gerinti medžiagų produktyvumą.²⁵ Komisija rekomenduoja didinti pakartotinį gaminių naudojimą ir perdirbimą, gerinti elektros ir elektroninės įrangos atliekų surinkimą bei daugiau investuoti į atliekų prevenciją.²⁶ Svarbu siekti ir pačios atliekų rūšiavimo sistemos efektyvumo, nes egzistuoja dideli kokybiniai skirtumai net tarp skirtingų Lietuvos regionų.

Ypač rimta ekologinė problema yra prastėjanti paviršinių vandenų būklė. Tik 36,4 proc. Lietuvos paviršinių vandens telkinių pasiekia gerą arba labai gerą ekologinę būklę ar potencialą, o visi vertinti pakrančių ir tarpiniai vandenys neatitinka geros ekologinės būklės reikalavimų. Didžiausią spaudimą vandens telkiniams daro pasklidoji žemės ūkio tarša ir su ja susijęs azoto bei fosforo junginių patekimas į upes, ežerus ir Baltijos jūrą. Be to, net 94 proc. paviršinių vandens telkinių cheminė būklė nurodoma kaip nežinoma, nes nepakanka faktinės teršalų stebėsenos ir nėra parengtas išsamus prioritetinių medžiagų

24 Europos Komisija. 2025a. *2025 Environmental Implementation Review: Country Report – Lithuania*. SWD(2025) 316 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025SC0316>.

25 OECD. 2021. *OECD Environmental Performance Reviews: Lithuania 2021*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/09/oecd-environmental-performance-reviews-lithuania-2021_4f177f6c/48d82b17-en.pdf.

26 *Ibid.*

taršos šaltinių sąrašas. OECD taip pat pažymėjo, kad Lietuvos azoto apkrova Baltijos jūrai didėjo tuo metu, kai kelios kitos Baltijos regiono šalys ją mažino.²⁷ Europos Komisija rekomenduoja stiprinti vandens telkinių monitoringą, mažinti maistinių medžiagų, cheminių medžiagų ir metalų taršą, griežčiau įgyvendinti Nitrato direktyvą bei užtikrinti pakankamą priemonių finansavimą. Apskaičiuotas Lietuvos vandens apsaugos investicijų trūkumas siekia apie 259 mln. eurų per metus.²⁸

Klimato kaitos ir biologinės įvairovės problemos Lietuvoje taip pat yra glaudžiai susijusios. Europos Komisijos 2025 m. apžvalgoje, remiantis paskutiniu užbaigtu Buveinių direktyvos ataskaitiniu laikotarpiu, nurodoma, kad maždaug du trečdaliai saugomų buveinių buvo nepatenkinamos būklės. Ypač prasta pievų, šlapynių ir ES svarbos miškų buveinių būklė. Tai mažina ekosistemų gebėjimą kaupti anglį, reguliuoti vandens apytaką, saugoti dirvožemį ir švelninti potvynių bei sausrų poveikį. Dalis Lietuvos pelkių ir durpynų yra nusausinti žemės ūkiui, durpių gavybai ar melioracijai, nors jų atkūrimas mažintų emisijas, gerintų vandens kokybę ir atkurtų biologinę įvairovę. Komisija rekomenduoja užbaigti „Natura 2000“ teritorijų steigimą, nustatyti konkrečius jų apsaugos tikslus, atkurti pažeistas buveines, plėsti ekstensyvų pievų ganymą ir į nacionalinius gamtos atkūrimo planus įtraukti durpynų atkūrimą.²⁹ OECD papildomai pabrėžia būtinybę biologinės įvairovės stebėseną vykdyti ir už saugomų teritorijų ribų bei apsvarstyti mokėjimus už ekosistemų paslaugas ir tvarų miškų valdymą.³⁰

Oro kokybės srityje Lietuvos padėtis yra dvejopa. 2023 m. nebuvo užfiksuota ES teisėje nustatytų aplinkos oro kokybės ribinių verčių viršijimų, o nuo 2019 m. daugelio pagrindinių teršalų emisijos mažėjo. Tačiau Lietuva vis dar neįvykdė nacionalinių azoto oksidų, nemetaninių lakiųjų organinių junginių ir amoniako emisijų mažinimo įsipareigojimų. Azoto oksidų taršą daugiausia lemia transportas, o amoniako – žemės ūkio veikla; tuo metu didelė smulkiųjų kietųjų dalelių dalis susidaro gyvenamųjų namų ir kitų pastatų šildymo sektoriuje. Taigi gera vidutinė oro kokybė neturėtų užgožti struktūrinės taršos problemos. Europos Komisija rekomenduoja sustiprinti Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane numatytas priemones, mažinti pramoninės taršos intensyvumą ir ruošti griežtesniems ES oro kokybės standartams.³¹

Svarbi Lietuvos klimato politikos dalis yra miškų ir kitų žemės naudmenų gebėjimas sugerti anglies dioksidą. 2024 m. visas žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės (LULUCF) sektorius absorbavo 4,3 mln. tonų CO₂ ekvivalento, tačiau pastaruoju metu yra matomos mažėjimo tendencijos, nors Lietuvos tikslas 2030 m. yra pasiekti ne mažesnę kaip 6,4 mln. tonų grynąją metinę absorbciją. Tai reiškia, kad Lietuvai

27 *Ibid.*

28 *Ibid.*

29 OECD. 2021. *OECD Environmental Performance Reviews: Lithuania 2021*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/09/oecd-environmental-performance-reviews-lithuania-2021_4f177f6c/48d82b17-en.pdf.

30 *Ibid.*

31 Europos Komisija. 2025a. *2025 Environmental Implementation Review: Country Report – Lithuania*. SWD(2025) 316 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025SC0316>.

reikia padidinti absorbavimo pajėgumus apie 2,1 mln. tonų, arba 49 proc. Šis reikalavimas taikomas visam LULUCF sektoriui, todėl jo negalima laikyti vien miškų įveisimo tikslu: rezultatai taip pat lemia pievų, dirbamos žemės, šlapynių ir durpynų būklę. Reikalinga ne vien didinti miškų plotą, bet ir saugoti daug anglies sukaupusius brandžius medynus ir sengires, kirtimų mastą derinti su miškų prieaugiu, atkurti pažeistus miškus ir durpynus, didinti medynų rūšinę bei amžiaus įvairovę ir stiprinti jų atsparumą sausroms, gaisrams, audroms bei kenkėjams. Kartu miško įveisimas turi būti nukreiptas į tam tinkamas nenašias ar pažeistas žemes, nes vertingų pievų apsodinimas galėtų padidinti anglies kaupimą, bet kartu pakenkti biologinei įvairovei. Tokia kryptis svarbi ir todėl, kad daugiau kaip 90 proc. vertintų ES svarbos Lietuvos miškų buveinių būklė yra bloga arba nepakankama.³²

3.3. Ar žmonės supranta problemą?

Naujausiais „Eurobarometro“ duomenimis, Lietuvos visuomenė klimato kaitą pripažįsta rimta problema, tačiau pagal aktualumą ją dažnai nustelbia labiau tiesiogiai jaučiamos grėsmės, pirmiausia saugumo iššūkiai. Ir tai yra absoliučiai normalu.

Klimato kaitą rimta problema laiko 83 proc. Lietuvos respondentų, tačiau paprašyti nurodyti dvi svarbiausias pasaulio problemas 74 proc. pasirinko ginkluotus konfliktus, o klimato kaitą – 42 proc. Pastarasis rodiklis buvo 5 procentiniais punktais mažesnis už ES vidurkį, tačiau klimato kaita vis tiek užėmė antrą vietą tarp Lietuvos respondentų pasirinktų pasaulinių problemų. Taigi klimato kaitos svarba Lietuvoje nėra neigiama, tačiau ji vertinama platesniame geopolitinio ir ekonominio nesaugumo kontekste.³³

Didžiausio visuomenės palaikymo sulaukia konkrečios, praktiškai suprantamos ir apčiuopiamą naudą žadančios priemonės. Atsinaujinančiosios energetikos plėtrą ir energijos vartojimo efektyvumo didinimą svarbiais laiko apie devyni iš dešimties Lietuvos gyventojų – šiek tiek daugiau negu vidutiniškai ES. Santykinai mažesnė, nors vis dar aiškios daugumos, parama matoma kalbant apie abstraktesnius ar tolimesnius tikslus: klimato neutralumui iki 2050 m. pritaria 71 proc. Lietuvos respondentų, iškastinio kuro importo mažinimo ekonominę ir saugumo naudą pripažįsta 66 proc., o klimato politikos poveikį inovacijoms ir konkurencingumui – 70 proc. Šie rezultatai leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos visuomenei klimato politika yra priimtinausia tada, kai ji siejama su mažesnėmis energijos sąnaudomis, energetiniu saugumu, būsto atnaujinimu, technologine pažanga ir vietoje sukuriama ekonomine nauda, o ne vien su ilgalaikiais emisijų mažinimo rodikliais.³⁴

Apklausa taip pat atskleidžia, kaip Lietuvos gyventojai suvokia atsakomybės už klimato politiką pasiskirstymą. Dažniausiai kaip geriausiai galintys kovoti su klimato kaita įvardijami

32 Ibid.

33 Europos Komisija. 2025b. *Climate change: Special Eurobarometer 565*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3472>.

34 Europos Komisija. 2025b. *Climate change: Special Eurobarometer 565*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3472>.

Klimato politikos nuostatos Lietuvoje ir ES, 2025 m.

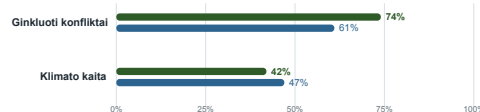
● Lietuva ● ES-27

Ar klimato kaita yra rimta problema?

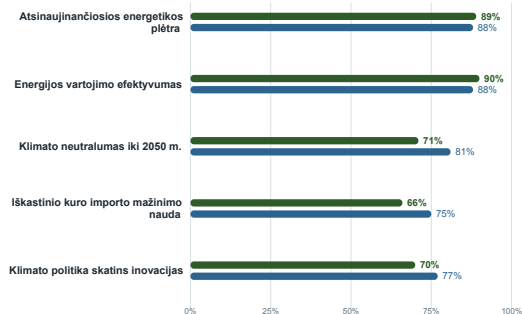
83%
Lietuva

85%
ES-27

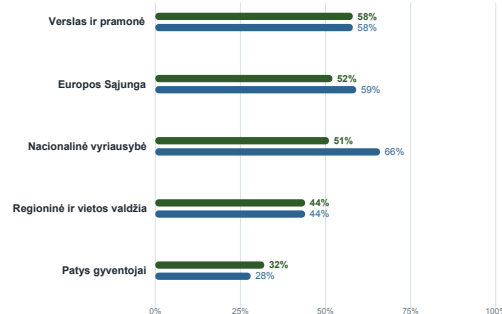
Kurios dvi problemos šiuo metu svarbiausios?

Kurioms klimato politikos kryptims pritariama?

Kas gali geriausiai kovoti su klimato kaita?

Šaltinis: Europos Komisija, Specialusis Eurobarometras 565 „Klimato kaita“, 2025. Lietuva n = 1 014; ES-27 n = 26 319.

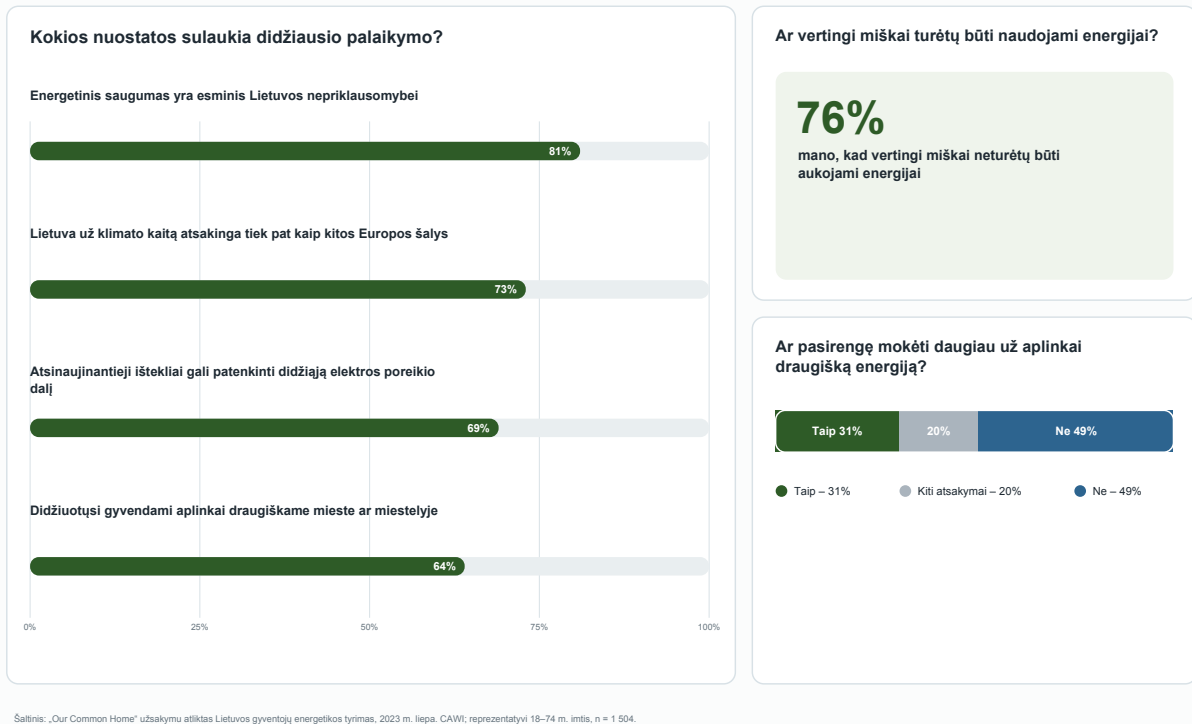
verslas ir pramonė – juos pasirinko 58 proc. respondentų. Europos Sąjungą nurodė 52 proc., nacionalinę vyriausybę – 51 proc., regionų ir vietos valdžios institucijas – 44 proc., o pačius gyventojus – 32 proc. Palyginti su ES vidurkiu, Lietuvos respondentai gerokai rečiau pagrindinį vaidmenį priskiria nacionalinei vyriausybei – atitinkamai 51 ir 66 proc. – bei Europos Sąjungai – 52 ir 59 proc., tačiau šiek tiek dažniau pabrėžia individualių veiksmų reikšmę – 32 ir 28 proc. Šie skirtumai rodo ne atsakomybės atsisakymą, o poreikį aiškiau apibrėžti skirtingų veikėjų vaidmenis. Klimato politika turėtų būti grindžiama valstybės, savivaldybių, verslo ir bendruomenių partneryste, neperkeliant neproporcingos atsakomybės individualiam vartotojui.³⁵

VšĮ „Baltijos lizdas“ kartu su tarptautiniu tinklu „Our Common Home“ užsakytas visuomenės nuomonės tyrimas papildė šį vaizdą ir rodo, kad Lietuvoje klimato politika itin glaudžiai siejama su energetika. Energetinį saugumą esminiu valstybės nepriklausomybei laikė 81 proc. respondentų, o 69 proc. manė, kad atsinaujinantieji ištekliai gali patenkinti didžiąją Lietuvos elektros energijos poreikio dalį. Be to, 73 proc. respondentų sutiko, kad Lietuva už aplinkos apsaugą atsakinga ne mažiau negu kitos Europos valstybės, o 64 proc. didžiutęsi gyvendami aplinkai draugiškame mieste ar miestelyje. Tai rodo, kad klimato politika gali būti priimama ne tik kaip tarptautinis įsipareigojimas, bet ir kaip nacionalinio savarankiškumo, vietos tapatybės bei gyvenamosios aplinkos kokybės klausimas.³⁶

35 Ibid.

36 Our Common Home. 2023. Lietuvos gyventojų nuomonės apie energetiką ir klimato politiką tyrimas, reprezentatyvi 1 504 Lietuvos gyventojų apklausa.

Energetika ir visuomenės palaikymo ribos Lietuvoje, 2023 m.

Kartu tyrimas atskleidžia aiškias visuomenės palaikymo ribas, susijusias su kaina, patikėjimu ir politikos įgyvendinimu. Daugiau mokėti už žaliąją energiją buvo pasirengę 31 proc. respondentų, o tam nepritarė 49 proc. Tai rodo, kad bendras pritarimas švarios energetikos plėtrai savaime nereiškia pasirengimo priimti bet kokias papildomas išlaidas. Taip pat 76 proc. respondentų nepritarė vertingų miškų naudojimui energijai, o priimtina biomasės naudojimą pirmiausia siejo su atliekomis ir gamybos likučiais. Kokybinės tyrimo dalies dalyviai palankiai vertino vietinę energijos gamybą ir mažesnę priklausomybę nuo importo, tačiau kartu minėjo elektros tinklą, energijos kaupimo, renovacijos finansavimo ir administravimo kliūtis. Šie rezultatai rodo, kad klimato politikos nauda turi būti aiškiai matoma, jos įgyvendinimas – patikimas, o gyventojams tenkanti finansinė našta – pagrįsta, sąžininga ir prognozuojama.

Europietiškos dešinės instituto ir VšĮ „Baltijos lizdas“ 2026 m. pavasarį organizuotame diskusijų cikle Lietuvos regionuose buvo kalbama apie vietinius klimato kaitos sprendimus ir atliekama sprendimų priėmėjų apklausa. 93 proc. dalyvių teigė matantys klimato kaitos padarinius savo savivaldybėje ir tikintys, kad juos galima švelninti. Atsakomybę už sprendimus jie dažniausiai siejo su asmeniniu įsitraukimu, bet taip pat pabrėžė nacionalinės valdžios, verslo, savivaldos ir bendruomenių vaidmenį. Tarp svarbiausių sėkmingos vietos politikos sąlygų minėti nuosekli strategija, skirtingų interesų derinimas, politinė lyderystė ir dialogas su visuomene. Nors apklausa nebuvo reprezentatyvi, jos rezultatai rodo, kad regionuose klimato politika geriausiai suprantama per konkrečius vietos spren-

Europietiškos dešinės instituto ir VšĮ „Baltijos lizdas“ regioninė diskusija Kėdainiuose

dimus, bendradarbiavimą ir aiškiai matomą naudą bendruomenei.³⁷ Kartu apklausoje dalyvavo šimtai žmonių, atėjusių į renginius, taigi suinteresuotų aplinkosaugos klausimais savo bendruomenėse ar savivaldybėse. Šių žmonių nuomonė yra itin svarbi indikacija, kaip šiuos klausimus mato vietos bendruomenių lyderiai.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje egzistuoja pakankamai platus visuomeninis palaikymas aktyviai klimato politikai, tačiau jis nėra besąlyginis. Gyventojai pripažįsta klimato kaitos problematiką ir remia sprendimus, kurie kartu stiprina energetinį saugumą, mažina namų ūkių sąnaudas, modernizuoja būstą, skatina vietos ekonomiką ir gerina gyvenamąją aplinką. Parama silpnėja tada, kai politika suvokiama kaip abstrakti, brangi, neaiškiai administruojama arba perkelianti atsakomybę vien gyventojams. Tai leidžia teigti, kad efektyvi klimato politika turėtų remtis ne moraliniu visuomenės skirstymu ar gyvenimo būdo ribojimu, bet praktiška valstybės, verslo, savivaldybių ir bendruomenių partneryste. Tokia politika klimato tikslus susietų su kasdiene žmonių nauda ir sudarytų sąlygas platesniam bei stabilesniam visuomenės sutarimui.

37 Europietiškos dešinės institutas ir VšĮ „Baltijos lizdas“. 2026. *Diskusijų ciklo „Aplinkos dialogai“ dalyvių apklausa*. Nepublikuoti apklausos duomenys.

3.4. Kas Lietuvai pavyko iki šiol?

Didžiausi Lietuvos energetikos ir klimato politikos laimėjimai sietini su ilgalaikėmis reformų kryptimi, kurią formavo Andriaus Kubiliaus ir Ingridos Šimonytės Vyriausybės, o kairiųjų Vyriausybės tęsė ir tęsia. Todėl klimato politika turėtų būti svarbus Lietuvos centro dešinės prioritetas ne tik dėl klimato kaitos keliamos grėsmės ir konservatyvios pareigos rūpintis aplinka, bet ir dėl to, kad sėkmingos šios srities reformos jau tapo lietuviškos centro dešinės politinės tapatybės dalimi.

Andriaus Kubiliaus Vyriausybė (2008–2012 m.) Lietuvos nepriklausomybę nuo Rusijos energetinių išteklių ir infrastruktūros pavertė nacionalinio saugumo prioritetu. Buvo atkurta Energetikos ministerija, pradėtas dujų sektoriaus atskyrimas pagal Europos Sąjungos Trečiojo energetikos paketo reikalavimus, vystomas Klaipėdos suskystintųjų gamtinių dujų terminalo projektas, plėtojamos elektros jungtys su Švedija bei Lenkija ir padėti pamatai atsinaujinančiosios energetikos bumui. Kartu buvo pradėtas formuoti tikslas integruoti Lietuvos energetiką į Vakarų Europos sistemą bei atsiskirti nuo Rusijos kontroliuojamos infrastruktūros.

Šių projektų įgyvendinimas peržengė vienos kadencijos ribas, tačiau būtent 2008–2012 m. reformos sukūrė jų teisinį, institucinį ir politinį pagrindą. Vėlesnės Algirdo Butkevičiaus ir Sauliaus Skvernelio vyriausybės galėjo užbaigti Klaipėdos SGD terminalą, elektros jungtis „NordBalt“ ir „LitPol Link“, tęsti Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizaciją su kontinentine Europa ir diversifikuoti energijos tiekimą. Taip susiformavo ilgalaikis tarp skirtingų politinių jėgų išlaikytas sutarimas, kad energetinė nepriklausomybė yra ne vien ekonominės politikos, bet ir valstybės suvereniteto bei nacionalinio saugumo klausimas. Svarbios buvo ir tuometinės prezidentės Dalios Grybauskaitės pastangos, kad būtų priimti strateginiai sprendimai energetikos srityje.

Naujas šios politikos etapas prasidėjo 2020 m. su Ingridos Šimonytės vadovaujama centro dešinės Vyriausybe. Jos programoje aplinkosauga ir klimato politika tapo horizontaliais Vyriausybės veiklos prioritetais, o energetinė nepriklausomybė buvo susieta su atsinaujinančiosios energetikos plėtra, ekonomikos elektrifikacija ir technologine modernizacija. Šis žaliasis lūžis pratęsė ankstesnę energetinio saugumo kryptį. Pradėta sparčiau plėtoti vietinės saulės ir vėjo energijos kūrimas, siekiant mažinti priklausomybę nuo importuojamo iškastinio kuro, sustiprinti ekonomikos atsparumą ir apsaugoti vartotojus nuo išorinių energijos kainų svyravimų. Taip pat buvo keliamas tikslas ilgainiui Lietuvai tapti atsinaujinančios energijos eksportuotoja.

Rusijai pradėjus plataus masto karą prieš Ukrainą, ankstesnių reformų reikšmė tapo dar svarbesnė. Lietuva pirmoji Europos Sąjungoje visiškai atsisakė rusiškų dujų, naftos ir elektros importo, o 2022 m. pradėjusi veikti Lietuvos ir Lenkijos dujų jungtis GIPL Baltijos šalis integravo į platesnę Europos dujų rinką. Tuo pat metu buvo tęsiama elektros sistemos sinchronizacija, modernizuojami tinklai ir įrengta 200 MW galios elektros energijos kaupimo sistema. Šie sprendimai sudarė sąlygas 2025 m. galutinai pasitraukti iš Rusijos kontroliuotos BRELL sistemos ir sinchronizuoti elektros sistemą su kontinentinės Europos elektros tinklais.

Labai svarbu pabrėžti sinchronizacijos svarbą visai Lietuvos energetikos politikai. Tai ne šiaip sau vienas iš įgyvendintų projektų, o esminis Lietuvos energetikos sistemos lūžis, leidęs ne tik atsiriboti nuo Rusijos ir Baltarusijos įtakos ekonomine prasme, bet ir įgalinęs įgyvendinti neįtikėtinai spartų atsinaujinančiosios energetikos šuolį per trumpą ketverių metų laikotarpį. Taip pat didelį vaidmenį atsinaujinančiosios energetikos pažangoje atliko ir elektros importo iš nesaugios Astravo AE užkardymas.

Ryškiausias žaliojo lūžio rezultatas buvo itin sparti vietinės atsinaujinančios energijos gamybos plėtra. 2024 m. Lietuvoje pagaminta elektra padengė 62 proc. šalies elektros poreikio, palyginti su 48 proc. 2023 m., o valandų, kai vietinė gamyba viršijo vartojimą, padaugėjo nuo 39 iki 436.³⁸ Atsinaujinantieji ištekliai sudarė 76,7 proc. nacionalinės elektros gamybos, o preliminarį jų dalis bendrame elektros vartojime pasiekė 47,1 proc.³⁹ Saulės energetikos paramos schemos, gaminančių vartotojų modelis ir galimybė įsigyti dalį nutolusios elektrinės leido į energetikos pertvarką įsitraukti didelėms įmonėms, eiliniams namų ūkiams, bendrijoms, savivaldybėms bei smulkiąjam verslui. Tokiu būdu pasiektas įspūdingas rezultatas: jei 2021 m. tik kiek daugiau nei 10 000 namų ūkių gamino savą elektros energiją, tai 2026 m. šis skaičius jau perkopė 170 000 namų ūkių.

Šios krypties tęstinumą įtvirtino atnaujinta Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija. Joje numatoma iki 2050 m. sukurti klimatui neutralią ir savarankišką energetikos sistemą, galinčią patikimai aprūpinti šalies gyventojus ir verslą bei ateityje eksportuoti švarią energiją ir jos produktus. Energetikos transformacija strategijoje siejama ne tik su emisijų mažinimu, bet ir su patikimu tiekimu, ekonomikos konkurencingumu, inovacijomis bei naujomis eksporto galimybėmis.⁴⁰ Tai rodo reikšmingą Lietuvos energetikos politikos brandą: klimato neutralumo siekis tapo energetinės nepriklausomybės ir ekonominės galios stiprinimo priemone.

Pirmieji pokyčiai pasiekti ir transporto sektoriuje. Nuo 2022 m. birželio iki 2024 m. pabaigos daugiau kaip 25 mln. eurų skirta elektromobilių įsigijimui skatinti. Mažai taršių lengvųjų automobilių skaičius išaugo nuo 16,3 iki 33,3 tūkst., o viešųjų įkrovimo priemonių – nuo 1,6 iki 2,5 tūkst.⁴¹ Kartu 2024 m. viešojo transporto keleivių skaičius padidėjo 5,35 proc., o geležinkelių transportu – 9,87 proc.⁴² Tai buvo pirmieji praktiniai žingsniai siekiant, kad transporto dekarbonizacija būtų grindžiama ne vien papildomu apmokestinimu, bet ir gyventojams prieinamų alternatyvų plėtra.

Žaliojo posūkio apėmė ir platesnę aplinkosaugos darbotvarkę. Buvo atnaujintas saugomų teritorijų teisinis reguliavimas, sustiprinta biologinės įvairovės apsauga, priimti gyvū-

38 Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2025. *2024 m. valstybės pažangos ataskaita*. https://lr.lt/public/canonical/1751457572/495108/2024%2BValstyb%C4%97s%2Bpa%C5%BEangos%2Bataskaita_FINAL%20%281%29.pdf.

39 *Ibid.*

40 Lietuvos Respublikos Seimas. 2024. *Nacionalinė darbotvarkė „Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija“, nutarimo Nr. XI-2133 2024 m. redakcija*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.429490>.

41 *Ibid.*

42 *Ibid.*

nų gerovę gerinantys sprendimai ir pradėtas verslinės žvejybos vidaus vandenyse atsisakymas. Savivaldybės taip pat tapo aktyvesnėmis klimato politikos dalyvėmis. Vilnius ir Tauragė prisijungė prie Europos Sąjungos klimatui neutralių miestų misijos, o Tauragės savivaldybė pirmoji šalyje patvirtino klimato neutralumo strategiją.⁴³ Gaminančių vartotojų, nutolusių elektrinių, vietos energetinių iniciatyvų ir energetinių bendrijų plėtra parodė, kad gyventojai ir bendruomenės nori būti ne tik energijos vartotojai, bet ir jos gamintojai bei energetikos sistemos bendrakūrėjai.

Taigi Lietuvos pažanga nebuvo vienos priemonės ar vienos kadencijos rezultatas. Andriaus Kubiliaus Vyriausybė sukūrė institucinį ir infrastruktūrinį energetinės nepriklausomybės pamatą, o Ingridos Šimonytės Vyriausybė šią kryptį išplėtė į žaliąją energetiką ir ekonomikos transformaciją. Šių dviejų etapų tęstinumas parodė, kad centro dešinės energetikos ir klimato politika gali vienu metu stiprinti valstybės suverenitetą, mažinti emisijas, skatinti technologinę pažangą ir suteikti daugiau veikimo galimybių gyventojams, verslui bei vietos bendruomenėms.

3.5. Kur stringa Lietuvos klimato politika?

Lietuvos energetikos politikos istorijoje svarbu vertinti ne tik įgyvendintus projektus, bet ir neišnaudotas galimybes. Didžiausia jų – Andriaus Kubiliaus Vyriausybės plėtotas Visagino atominės elektrinės projektas. Juo siekta po Ignalinos atominės elektrinės uždarymo atkurti didelės apimties vietinę elektros gamybą, išlaikyti Lietuvos branduolinės energetikos kompetencijas ir mažinti Lietuvos priklausomybę nuo elektros importo iš Rusijos. Nauja atominė elektrinė būtų suteikusi stabilų elektros gamybos pagrindą spartesnei transporto, šildymo ir pramonės elektrifikacijai.

Visagino AE projektas turėjo ir geopolitinę reikšmę. Lietuviškas regioninis branduolinės energetikos projektas būtų galėjęs sumažinti politines ir ekonomines paskatas statyti nesaugią Astravo atominę elektrinę Baltarusijoje. Vis dėlto dėl politinių tikslų inicijuotas konsultacinis referendumas Visagino AE projektą sustabdė. Tai reiškė, kad Lietuva ilgiau liko priklausoma nuo rusiškos elektros importo ir turėjo sparčiau ieškoti kitų vietinės gamybos šaltinių. Saulės ir vėjo energetika šiandien užpildo dalį susidariusios spragos, tačiau branduolinė elektros generacija būtų suteikusi stabilesnį pagrindą visos ekonomikos elektrifikacijai ir išmetamų teršalų mažinimui.

Ingridos Šimonytės Vyriausybė reikšmingai paspartino žaliąjį energetikos posūkį, tačiau elektros sektoriuje pasiekto proveržio nepavyko nuosekliai perkelti į transportą, pastatų renovaciją, žemės ūkį ir gamtos išteklių valdymą. Europos Komisija konstatavo, kad emisijoms mažinti suplanuotos priemonės nepakankamai aiškiai buvo apibrėžtos pagal jų apimtį, įgyvendinimo laiką ir numatomą poveikį.⁴⁴ Taigi sėkminga saulės ir vėjo energetikos plėtra dar netapo visos ekonomikos dekarbonizacijos pagrindu.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Europos Komisija. 2025c. *Assessment of the final updated national energy and climate plan of Lithuania*. SWD(2025) 140 final, Lithuania extract. https://commission.europa.eu/document/download/3703681c-6a04-45bc-9258-d386fe618180_en?filename=LT_Extract_SWD+2025_140.pdf.

Ryškiausias XVIII Vyriausybės pradėtas energetikos projektas buvo pirmasis jūrinio vėjo parkas Baltijos jūroje. Jam buvo numatytas strateginis vaidmuo didinant vietinę elektros gamybą, mažinant importo poreikį ir ruošiantis didesnei transporto, šildymo bei pramonės elektrifikacijai, tačiau pasikeitus rinkos sąlygoms, išaugus sąnaudoms, susidūrus su reguliavimo bei investuotojų pritraukimo sunkumais ir politiniu opozicijos spaudimu projektas 2025 m. buvo sustabdytas.

Kartu sparčiai auganti saulės ir sausumos vėjo gamyba išryškino elektros tinklų, kaupimo ir sistemos lankstumo trūkumus. Didėjant nepastovios gamybos daliai, būtina plėtoti energijos kaupimą, tinklus ir stiprinti regioninį bendradarbiavimą. Priešingu atveju gali atsirasti poreikis riboti pramonės gamybos valandas neigiamų kainų laikotarpiu ir gali ryškėti konfliktai dėl naujos infrastruktūros vystymo prioritetų. Tarptautinė energetikos agentūra būtinybę stiprinti sistemos lankstumą ir stabilesnius gamybos pajėgumus akcentavo dar prieš dabartinę gamybos šuolį,⁴⁵ o Europos Komisija tą pačią problemą paryškino vertindama atnaujintą Lietuvos energetikos ir klimato planą.⁴⁶ Šie pokyčiai jau vyksta, tačiau jų sparta dar nėra pakankama.

Transporto sektoriuje valdančiajai konservatorių ir liberalų koalicijai nepavyko susitarti dėl visapusiškos automobilių taršos apmokestinimo reformos, kuri buvo itin propaguojama Europos Komisijos. Automobilių taršos mokestis buvo vertinamas kaip papildoma našta senesnius automobilius naudojančioms regionų ir mažesnių pajamų gyventojams, kuriems dažnai nebuvo pasiūlyta reali susisiekimo alternatyva. Šis atvejis parodė platesnę klimato politikos problemą: politikos priemonė nesulaukia paramos, jeigu prieš nustatant ribojimą nesukuriama finansiškai ir praktiškai prieinama alternatyva. Dėl to transportas išliko didžiausiu ir sunkiausiai mažinamu Lietuvos emisijų šaltiniu.

Pastatų sektoriuje pagrindinė problema buvo ne vien paramos dydis, bet ir pati renovacijos paslauga. Pagal galiojančias tvarkas, daugiabučio namo gyventojams reikia techninio projekto, patikimo rangovo, finansavimo, bendraturčių sutarimo ir darbų priežiūros. Kai valstybė siūlo atskirų paraiškų ir institucijų labirintą, net gana didelė subsidija nepašalina gyventojams tenkančios rizikos. Tarptautinė energetikos agentūra pažymėjo, kad Lietuvos energijos vartojimo efektyvumo ir renovacijos politika pernelyg priklauso nuo viešojo finansavimo, o privatus kapitalas naudojamas nepakankamai.⁴⁷ Europos Komisijos vertinimu, nors įgyvendinamoms priemonėms numatyta 17,64 mlrd. eurų ir planuojama dar 13,5 mlrd. eurų, daugiau kaip pusė lėšų yra viešosios arba ES lėšos, o nuoseklios privataus investavimo strategijos nėra.⁴⁸ OECD todėl rekomenduoja

45 IEA. 2021. *Lithuania 2021: Energy Policy Review*. International Energy Agency. https://iea.blob.core.windows.net/assets/4d014034-0f94-409d-bb8f-193e17a81d77/Lithuania_2021_Energy_Policy_Review.pdf.

46 *Ibid.*

47 IEA. 2021. *Lithuania 2021: Energy Policy Review*. International Energy Agency. https://iea.blob.core.windows.net/assets/4d014034-0f94-409d-bb8f-193e17a81d77/Lithuania_2021_Energy_Policy_Review.pdf.

48 Europos Komisija. 2025c. *Assessment of the final updated national energy and climate plan of Lithuania*. SWD(2025) 140 final, Lithuania extract. https://commission.europa.eu/document/download/3703681c-6a04-45bc-9258-d386fe618180_en?filename=LT_Extract_SWD+2025_140.pdf.

vienoje sistemoje sujungti finansavimą, techninę pagalbą ir aiškius pastatų modernizavimo signalus.⁴⁹

XVIII Vyriausybė taip pat susidūrė su iššūkiais siekiant platesnio politinio susitarimo dėl miškų politikos. Nacionalinio miškų susitarimo procesas padėjo suderinti dalį pozicijų tarp interesų grupių, tačiau neišsprendė esminio konflikto tarp ūkinio naudojimo, biologinės įvairovės apsaugos, rekreacijos ir klimato tikslų.⁵⁰ Tai lieka reikšmingu iššūkiu ateičiai, nes norint pasiekti pakankamą emisijų sekvestraciją (sugėrimą) būtina įvesti naujus miškus, saugoti vertingas buveines, formuoti klimato kaitai atsparesnius mišrius medynus, atkurti durpynus ir užtikrinti patikimą absorbcijos apskaitą.

Galiausiai vienu sudėtingiausių iššūkių tapo žemės ūkio sritis, kurioje buvo juntamas ryškus ūkininkų ir jų interesų grupių pasipriešinimas bet kokiems pokyčiams klimato neutralumo kryptimi. Dalis ūkininkų aplinkosaugos reikalavimus suvokė kaip papildomą reguliacinę ir ekonominę riziką, o ne kaip galimybę modernizuoti ūkį. Ateityje reikia dialogu pagrįstos, tačiau aiškiai į žemės ūkio emisijų, ekologijos stiprinimą ir klimato kaitos padarinių mažinimą nukreiptos politikos. Svarbu reformuoti ūkininkų konsultavimo sistemą, sąžiningai atlyginti už pasiektus ekologinius rezultatus ir kurti naujus pajamų šaltinius už anglies kaupimą, dirvožemio atkūrimą ar biologinės įvairovės apsaugą.

Po 2024 m. rinkimų, į valdžią grįžus kairiosioms politinėms partijoms, nors bendroji kryptis, nubrėžta ankstesnių Vyriausybių, yra tęsiama, tačiau klimato politikos reformų tempas sulėtėjo. Dabartinė kairiųjų Vyriausybė formaliai nepanaikino nacionalinių energetikos ir klimato tikslų, tačiau daugelį jų paliko strateginių deklaracijų lygmeniu. Vyriausybės programose minimos atsinaujinančiosios energetikos, elektros tinklų, kaupimo, renovacijos ir energijos prieinamumo kryptys, tačiau joms trūksta konkrečių įgyvendinimo mechanizmų, finansavimo modelių ir aiškių terminų. Neatsirado reikšmingų naujų priemonių transporto dekarbonizacijai ar žemės ūkio emisijoms mažinti, o strateginių jūrinio vėjo projektų plėtra buvo politiškai numarinta.

Dabartinį laikotarpį tiksliausia apibūdinti ne kaip aktyvų klimato politikos atsukimą atgal, bet kaip stagnaciją. Politinis nestabilumas, Vyriausybės ir ministrų kaita, koalicijos vidaus prieštaravimai, korupcijos skandalai ir saugumo darbotvarkės dominavimas sumažino klimato politikai skiriamą politinį dėmesį. Kai kurios iniciatyvos – siūlymai liberalizuoti statybas miškuose, silpninti ūkininkų pareigą informuoti bitininkus apie pesticidų naudojimą ar stabdyti jūrinio vėjo parkų projektą – netgi prieštarauja oficialiai deklaruojamiems tvarumo tikslams.

Reikšmingu iššūkiu visoms Vyriausybėms buvo ir yra administracinis klimato politikos išskaidymas. Atsakomybė padalyta tarp ministerijų, agentūrų ir savivaldybių, tačiau nė

49 OECD. 2023. *Reform Options for Lithuanian Climate Neutrality by 2050*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/04/reform-options-for-lithuanian-climate-neutrality-by-2050_7cfaeb4/0d570e99-en.pdf.

50 Nacionalinio miškų susitarimo sektorinės grupės. 2022. *Nacionalinio susitarimo dėl miškų projektas*. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/parengtas-nacionalinio-misku-susitarimo-projektas>.

viena institucija neprisiima visos atsakomybės už galutinį rezultatą. Galiausiai verslo, bendruomenių ir pačių gyventojų vaidmuo klimato politikoje yra apskritai neapibrėžtas. Trūksta bendro investicijų plano, aiškių sektorių įsipareigojimų ir mechanizmo, leidžiančio reguliariai vertinti, ar priemonės iš tiesų mažina emisijas ir gerina Lietuvos ekologinę būklę. Tai nuolatos pabrėžia ir tarptautinės institucijos akcentuodamos geresnio koordinavimo, aiškesnių investavimo kryptų ir teisingo surinktų pajamų grąžinimo visuomenei poreikį.⁵¹

Taigi pagrindinė Lietuvos klimato politikos problema šiandien yra ne strateginių tikslų trūkumas, nepatirtis ar visuomenės pasipriešinimas. Visuomenėje vyrauja platus klimato kaitos problemos suvokimas ir bendras palaikymas klimato politikai. Šalis turi gerosios patirties, pirmiausia energetikos sektoriuje. Strateginiai tikslai yra labai aiškūs ir ne kartą fiksuoti. Problema – politinės valios trūkumas ir prastas politikos priemonių dizainas nesigilinant į jų poveikį gyventojams. Tokiu būdu vietoje klimato politikos, kuri galėtų vienyti visuomenę bendros suvoktos grėsmės akivaizdoje, gaunamas priešingas efektas – polarizuojanti, ideologizuota, neproporcingai naštą gyventojams perkelianti, tapatybinėmis priešpriešomis grįsta klimato darbotvarkė.

51 OECD. 2023. *Reform Options for Lithuanian Climate Neutrality by 2050*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/04/reform-options-for-lithuanian-climate-neutrality-by-2050_7cfafeb4/0d570e99-en.pdf.

4

POLIARIZACIJAI ATSPARUS KLIMATO POLITIKOS REFORMŲ DIZAINAS IR JŲ KOMUNIKACIJOS MODELIS

Lietuvos patirtis energetikos sektoriuje rodo, kad visuomenė pokytį priima lengviau, kai jis grindžiamas ne tik bendraisiais valstybės tikslais, bet ir pačių gyventojų suprantama asmenine bei vietos bendruomenės nauda. Lietuvos energetinės nepriklausomybės kryptis sulaukė plataus palaikymo todėl, kad buvo siejama su aiškia problema – priklausomybe nuo Rusijos – ir konkrečiu rezultatu: mažesnėmis kainomis vartotojams, saugesniu energijos tiekimu, didesniu valstybės savarankiškumu ir mažesniu geopolitiniu pažeidžiamumu. Saulės ir vėjo energetikos, gaminančių vartotojų ir nutolusių elektrinių plėtra suteikė žmonėms galimybę ne tik pritarti abstrakčiam klimato neutralumo tikslui, bet ir patiems tapti energetikos sistemos dalyviais, mažinti sąskaitas, investuoti į savo turtą ir įgyti daugiau kontrolės.

Šie pavyzdžiai atskleidžia kelias visuomenės paramai reformoms svarbias sąlygas:

Pirma, sprendžiama problema turi būti atpažįstama ir reikšminga pačiam žmogui.

Antra, turi būti aiškus ryšys tarp taikomos priemonės ir žadamo rezultato.

Trečia, nauda turi būti matoma ne vien nacionalinėje statistikoje, bet ir namų ūkyje, vietos bendruomenėje ar regione.

Ketvirta, žmogui turi būti suteikiama galimybė pasirinkti, dalyvauti ir, kai įmanoma, turėti dalį kuriamos infrastruktūros nuosavybės teisę.

Penkta, administracinė procedūra turi būti pakankamai paprasta, kad priemone galėtų pasinaudoti ne tik didelės pajamos, specialių žinių ar profesionalių konsultantų turintys gyventojai.

Šešta, turi būti naudojama viešoji komunikacija, kuri aktualizuoja problemą, parodo naudą gyventojams ir naudoja pozityvius naratyvus, vengia moralizavimo, sugrėsminimo ir poliarizacijos.

Žmonės nebūtinai priešinasi pokyčiams ar papildomoms išlaidoms. Pasipriešinimas dažniausiai kyla tada, kai nėra aišku, ar pokytis iš tiesų veiks, kam teks jo kaštai ir ar žmogus turės realią alternatyvą. Jeigu gyventojas mato, kad investicija sumažins jo sąskaitas, padidins būsto vertę, pagerins susisiekimą arba sustiprins vietos ekonomiką, laikini kaštai gali būti suvokiami kaip prasminga investicija. Tačiau jeigu mokestis ar draudimas įsigalioja anksčiau, negu atsiranda prieinama alternatyva – galimybė įsigyti naujos technologijos automobilį, viešasis transportas, galimybė renovuoti būstą ar pakeisti taršią technologiją – priemonė suvokiama ne kaip bendros problemos sprendimas, o kaip valstybės perkeliama našta piliečiams, vartotojams.

Būtent ši problema buvo būdinga daliai mažiau sėkmingų Lietuvos klimato politikos reformų. Bandytas įvesti platesnį automobilių taršos apmokestinimą susidūrė su pasipriešinimu ne dėl žmonių nenoro mažinti transporto taršos. Senesnius automobilius dažniau naudoja mažesnes pajamas gaunantys ir regionuose gyvenantys žmonės, kuriems automobilis neretai yra vienintelė reali galimybė pasiekti darbą, mokyklą ar gydymo įstaigą. Neužtikrinus patikimo viešojo transporto, paramos mažiau taršiam automobiliui ar kitų susisiekimo galimybių, mokestis buvo suprastas kaip bausmė už aplinkybes, kurių pats žmogus negali pakeisti.

Panaši problema matoma pastatų renovacijos srityje. Formali galimybė gauti subsidiją dar nereiškia, kad gyventojas gali ją realiai pasinaudoti. Sudėtingas bendraturčių sprendimų priėmimas, techninio projekto rengimas, rangovų paieška, paskolos rizika ir neapibrėžta darbų kokybė ypač atgraso vyresnius bei mažesnes pajamas gaunančius gyventojus. Jeigu valstybė finansuoja dalį darbų, bet pačiam žmogui palieka visą organizacinę ir techninę riziką, subsidija neišsprendžia esminės pasitikėjimo problemos. OECD atlikta JESSICA II programos analizė rodo, kad renovacijos spartinimui reikia ne tik paramos, bet ir rizikos pasidalijimu paremto finansavimo, techninės pagalbos, kokybiško projektų parengimo bei pakankamų administracinių gebėjimų.⁵²

Todėl politinei poliarizacijai atsparus klimato politikos dizainas turi prasidėti nuo paprastos taisyklės: pirmiausia sukurama reali alternatyva, o tik tada nustatomas ribojimas. Taip nuo draudimų pereinama prie skatinimo.

52 OECD. 2023. *Reform Options for Lithuanian Climate Neutrality by 2050*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/04/reform-options-for-lithuanian-climate-neutrality-by-2050_7cafaeb4/0d570e99-en.pdf.

Prieš apmokestinant taršų automobilį turi atsirasti patogus viešasis transportas, parama mažiau taršiai transporto priemonei arba galimybė dalytis transportu. Prieš griežtinant pastatų energinius reikalavimus seniems pastatams gyventojui turi būti pasiūlyta vieno langelio renovacijos paslauga ir prieinamas finansavimas. Prieš nustatant ūkininkui naują įpareigojimą turi būti pasiūlyta konsultacija, technologinė alternatyva ir aiški galimybė gauti papildomų pajamų už pasiektą ekologinį rezultatą.

Labai svarbu ir tai, kad politikos priemonės būtų pritaikytos skirtingoms socialinėms ir regioninėms sąlygoms⁵³. Vienoda klimato politikos priemonė visoje Lietuvoje gali turėti labai nevienodą poveikį, nes gyventojų pajamos, viešųjų paslaugų prieinamumas ir galimybės pasirinkti mažiau taršią alternatyvą skiriasi.

Atsparumas poliarizacijai šia prasme nereiškia, kad turėtų būti mažinami klimato kaitos mažinimo tikslai. Šiame dokumente pasiūlytos idėjos siekia mažinti visuomenės priešišumą visai aplinkosaugos darbotvarkei ir turėtų išlikti keičiantis politinei valdžiai.

4.1. Kaip sukurti nepoliarizuojančią reformą?

Siūlome konkretų įrankį – „Poliarizacijos atsparumo testą“, kuris padėtų įvertinti, ar siūloma politikos priemonė veiktų kaip vienijantis ir politinei poliarizacijai atsparus sprendimas. Kiekvieną naują klimato politikos priemonę siūloma vertinti pagal septynis klausimus. Atsakymas „taip“ turi būti pagrįstas duomenimis, o ne vien politiniu ketinimu.

Nr.	Vertinimo klausimas	Taip	Ne	Kuo turi būti pagrįstas atsakymas?
1	Poveikis. Ar priemonė reikšmingai sumažins CO ₂ emisijas arba spręs kitą konkrečią ekologijos problemą?	☐	☐	- Numatomas sumažinimas tonomis CO₂. - ir (arba) konkreti ekologinė problema, kuri sprendžiama.
2	Papildomumas. Ar rezultatas nebūtų pasiektas ir be viešosios intervencijos?	☐	☐	- Paaiškinimas, kodėl egzistuojančios priemonės nespėdžia šios problemos. - Paaiškinimas, kodėl rinka to negali išspręsti be valstybės intervencijos.
3	Bendra nauda. Ar priemonė kartu teigiamai veikia bent vieną iš šių aspektų: energetinį saugumą, sveikatą, gamtą arba vietos ekonomiką?	☐	☐	Naudos gyventojams su kiekybiniais rodikliais.

53 Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas (VU TSPMI). 2026. *Tyrimo rezultatai grįstos rekomendacijos*. Projektas „Parama demokratinėms institucijoms ir visuomenės poliarizacija: tarpusavio sąveikų analizė“ (Nr. S-VIS-23-19), <https://www.tspmi.vu.lt/tyrimas/parama-demokratinems-institucijoms-ir-visuomenes-poliarizacija-tarpusavio-saveiku-analize/>.

Nr.	Vertinimo klausimas	Taip	Ne	Kuo turi būti pagrįstas atsakymas?
4	Teisingumas. Ar naštos ir naudos pasiskirstymas yra proporcingas? Ar pažeidžiausiai žmonės turi prieinamą alternatyvą?	☐	☐	- Finansinio poveikio tikslinėms grupėms, regionams, šeimoms ir smulkiąjam verslui vertinimas. - Poveikis neigiamų pasekmių patiriantiems asmenims ir jų prisitaikymo pajėgumas.
5	Kontrolė ir dalyvavimas. Ar gyventojas, savininkas arba bendruomenė gali realiai dalyvauti priimant ir įgyvendinant sprendimą?	☐	☐	Numatytos konsultavimosi ir dalyvavimo formos, leidžiančios gyventojams, savininkams ar bendruomenėms pateikti nuomonę ir pasiūlymus.
6	Įgyvendinamumas. Ar įgyvendinančios institucijos turi kompetenciją, duomenis, finansavimą ir vykdytojus?	☐	☐	- Reformos finansavimo planas. - Finansavimo šaltiniai. - Finansinių rizikų vertinimas.
7	Atsparumas poliarizacijai. Ar priemonė kuria skirtingoms visuomenės grupėms suprantamą bendrą interesą, o ne naują konflikto ašį?	☐	☐	- Suinteresuotųjų grupių nuomonės vertinimas. - Numanomos konflikto linijos. - Bendros naudos rodikliai. - Priemonės, kuriančios pasitikėjimą.

Priede Nr. 1 yra pateikiamas pavyzdinis gaminančių vartotojų politikos atsparumo poliarizacijai vertinimas.

Jeigu neigiamų atsakymų daugiau negu teigiamų, priemonės iniciatoriui verta iš esmės persvarstyti jos modelį. Neigiamas atsakymas į *poveikio*, *papildomumo* arba *įgyvendinamumo* klausimus reiškia, kad priemonė neturėtų būti priimama, kol spragos neištaisytos. Neigiamas atsakymas į *teisingumo*, *kontrolės* ar *depolarizacijos* klausimus rodo, kad pirmiausia reikia sukurti realias alternatyvas, persvarstyti naštos paskirstymą ir atlikti bandomąjį projektą. *Bendros naudos* nebuvimas savaime nediskvalifikuoja veiksmingos priemonės, tačiau tuomet ji turi pasižymėti ypač aiškiu klimato poveikiu tikslinei grupei ir teisingu naštos paskirstymu.

Šis politikos priemonių testas apsaugo ir nuo simbolinių draudimų, kurių realus poveikis klimatui yra menkas, ir nuo patraukliai skambančių subsidijų, kurios finansuoja veiklą, kuri gali būti vykdoma ir be valstybės įsikišimo. Kiekvienai reikšmingesnei priemonei taip pat turėtų būti iš anksto nustatytas bandomasis etapas, jei įmanoma, vykdomi pilotiniai projektai, nepriklausomo vertinimo tvarka, viešai paskelbti poveikio rodikliai, peržiūros data ir reformos nutraukimo arba pakeitimo sąlyga, jeigu žadėtas poveikis nepasiekiamas.

4.2. Depoliarizuojanti komunikacija

Viena iš politinės poliarizacijos augimo priežasčių – žmonių polinkis tarptautinių organizacijų ar nacionalinės valdžios priimtus sprendimus suvokti kaip ekonominį nepatogumą ir kartu kaip grėsmę savo gyvenimo būdai ar galimybei kontroliuoti savo gyvenimą. Pavojingiausia jos forma atsiranda, kai diskusiją apie idėjas, priemonių poveikį, kaštus ir naudą pakeičia emociškai įkrauta „savų“ ir „svetimų“ logika. Diskusija apie konkrečios priemonės veiksmingumą virsta platesniu konfliktu tarp tariamai „pažangių“ ir „atsilikusių“, miestų ir regionų, jaunesnių ir vyresnių žmonių ar skirtingų politinių stovyklų. Tuomet net klimato kaitos problemą pripažįstantys žmonės gali atmesti priemonę vien todėl, kad ją sieja su „svetima“ politine tapatybe.

Šią tapatybių priešpriešą pabrėžti yra itin svarbu. Net kai dauguma skirtingų politinių grupių pritaria bendrai dekarbonizacijos kryptčiai, požiūris į klimato politiką gali tapti socialinės tapatybės ženklu ir tai, o ne nuomonių išsiskyrimas dėl priemonių, tampa poliarizacijos skirtimi. Tai yra labai dažnai būtent kairės daroma klaida (arba sąmoningai naudojama politinė strategija). Štai Kanadoje atliktas tyrimas parodė, kad klimato politikos šalininkai ir priešininkai palankiau vertina savo grupę, o kitą grupę prasčiau. Šalininkai dažniau pyksta dėl, jų manymu, stabdomų būtinų sprendimų, o skeptiškesni žmonės jaučiasi šalininkų smerkiami ir laikomi moraliai prastesniais. Tai vyksta net ir tada, kai tos skirtingos grupės iš esmės sutaria dėl politikos priemonių, kai jos yra pateikiamos be tapatybinio žymens.⁵⁴ Todėl komunikacija neturėtų skirstyti visuomenės į dvi nekintamas stovyklas ar paversti požiūrio į klimato politiką gero piliečio testu. Reikėtų pabrėžti platų sutarimą dėl bendros krypties ir pripažinti teisėtus nesutarimus dėl konkrečių technologijų, priemonių bei valstybės ir rinkos vaidmens.

Daug tyrimų rodo, kad daugiau klimato skepticizmo yra regionuose, o ne didžiuosiuose miestuose. Tačiau regionų gyventojų skepticizmo nereikėtų aiškinti mažesniu rūpesčiu aplinka. Ispanijoje atliktas tyrimas parodė, kad bendras kaimo ir miesto gyventojų paramos žalioms priemonėms skirtumas buvo palyginti nedidelis, o jį geriau paaiškino numanoma priemonių žala negu skirtingos aplinkosauginės vertybės. Kitaip tariant, regionų gyventojai dažniau priešinasį ne pačiam aplinkos apsaugos tikslui, bet baiminasi, kad jiems teks neproporcinga reformos išlaidų ir nepatogumų dalis. Todėl kalbantis su regionų gyventojais pirmiausia reikia aiškintis ne tai, kodėl jie tariamai nepakankamai rūpinasi aplinka, o tai, kokių konkrečių nuostolių jie tikisi, ar ši rizika pagrįsta ir kaip ji bus sumažinta. Be to, kiekviena priemonė turi būti aptariama atskirai, nes parama atsinaujinančiajai energetikai, degalų mokesčiams ar žemės ūkio ribojimams gali labai skirtis.⁵⁵

Komunikacijoje taip pat svarbu skirti baimę nuo pykčio. Švedijoje neseniai atliktas tyrimas parodė, kad klimato kaitos grėsmės suvokimas ir jos sukeliama baimė tam tikromis

54 Emily Huddart, Tony Silva, Parker Muzzerall ir Sophia Dimitrakopoulou. 2025. „*Conceptualizing Affective Climate Polarization*.“ *Socius: Sociological Research for a Dynamic World*, 11, <https://doi.org/10.1177/23780231251381875>.

55 Marta Vallvé ir Eva Anduiza. 2025. „*The Losers of Ecological Transitions: Rural and Urban Support for Green Policies in Spain*.“ *Environmental Politics*, <https://doi.org/10.1080/09644016.2025.2597672>.

aplinkybėmis buvo siejami su mažesne emocine politinių stovyklų priešprieša, o ryšys tarp pykčio ir poliarizacijos šiame tyrime nebuvo statistiškai reikšmingas. Tai reiškia, kad kalbėjimas apie klimato kaitos grėsmę savaime nebūtinai poliarizuoja. Vis dėlto reikėtų įvardyti konkrečias pasekmes ir bendrą pažeidžiamumą, bet vengti ieškoti kaltos politinės ar visuomenės grupės ir sąmoningai kurstyti pyktį. Grėsmės pristatymas taip pat turi būti siejamas su realiais sprendimais ir žmogaus galimybe veikti, kad baimė nevirstų bejėgiškumu, nerimu ar atsitraukimu.⁵⁶

Naujausias Nyderlandų analitinio centro „Shared Ground“ tyrimas Vokietijoje parodė, kad dalies skeptiškai nusiteikusių rinkėjų problema yra ne klimato kaitos neigimas, bet nepasitikėjimas institucijomis, neskaidrus naštos paskirstymas ir nuotolinis sprendimų priėmimas. Pasipriešinimas konkrečioms priemonėms mažėja, kai jos duoda vietos naudą, yra paprastai administruojamos, stiprina saugumą ir suvokiamos kaip sąžiningos.⁵⁷ Platesni tarptautiniai tyrimai pateikia panašią išvadą: žmonės klimato politiką vertina pagal numanomą naudą ir kaštus, o veiksmus ateities kartų labui ir veiksmingas kolektyvines priemones galima pagrįsti abiejose politinės skirties pusėse.⁵⁸

Tyrimai rodo, kad aplinkosaugos argumentai konservatyviems piliečiams tampa suprantamesni, kai jie siejami su lojalumu, pareiga, švara, tradicijos tęstinumu ir namų apsauga.⁵⁹ Tai nereiškia, kad faktai turi būti keičiami pagal auditorijos politines pažiūras. Keičiasi ne mokslinio teiginio turinys, bet jo moralinis kontekstas. Ta pati miško apsaugos priemonė gali būti grindžiama ne tik emisijų sekvestracijos potencialu, bet ir biologinės įvairovės siekiais, pareiga išsaugoti kraštovaizdį, vietos bendruomenės gyvenimo kokybę ir atsakomybė ateities kartoms. Šie argumentai vienas kitam neprieštarauja.

Žmonės taip pat labiau linkę pritarti klimato veiksams, kai jie siejami su švaresne, rūpestingesne ir ekonomiškai stipresne visuomene – net jeigu jų įsitikinimai dėl klimato kaitos priežasčių skiriasi.⁶⁰ Todėl klimato politikos komunikacija neturėtų prasidėti nuo reikalavimo visiems vienodai aiškinti klimato kaitą. Bendradarbiavimas gali būti kuriamas remiantis sutampančiais motyvais: vienam žmogui svarbiausia emisijų mažinimas, kitam – energetinė nepriklausomybė, mažesnės sąskaitos, švaresnis oras, Lietuvos miškų

56 Amanda Remsö, Emma A. Renström ir Hanna Bäck. 2025. „*Climate Change Threats and Affective Polarization: Exploring the Role of Negative Emotional Reactions.*“ *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 25, e70020, <https://doi.org/10.1111/asap.70020>.

57 Shared Ground. 2025a. *Climate solutions from the ground up: Acceptance of policy proposals among AfD-leaning citizens*. Shared Ground ir SINUS Institute. <https://sharedground.nl/>; Shared Ground. 2025b. *Climate policy that does not lose AfD-leaning voters: A policy brief for policy makers*. Shared Ground. <https://sharedground.nl/>.

58 Berkebile-Weinberg, M. M., Goldwert, D., Doell, K. C. et al. 2024. *The differential impact of climate interventions along the political divide in 60 countries*. *Nature Communications*, 15, 3885. <https://www.nature.com/articles/s41467-024-48112-8>; Kudrnáč, A. ir Fairbrother, M. 2025. *Public support for climate policy is more closely related to perceived benefits than perceived costs*. *npj Climate Action*, 4, 93. <https://www.nature.com/articles/s44168-025-00301-x.pdf>.

59 Feinberg, M. ir Willer, R. 2013. *The moral roots of environmental attitudes*. *Psychological Science*, 24(1), 56–62. <https://ccare.stanford.edu/wp-content/uploads/2015/06/Feinberg-and-Willer-2013-The-moral-roots-of-environmental-attitudes.pdf>.

60 Bain, P. G., Hornsey, M. J., Bongiorno, R. ir Jeffries, C. 2012. *Promoting pro-environmental action in climate change deniers*. *Nature Climate Change*, 2, 600–603. <https://doi.org/10.1038/nclimate1532>.

apsauga ar pareiga vaikams. Politikai nebūtina panaikinti šių motyvų įvairovės, jeigu jie veda prie to paties praktiško rezultato.

Tačiau vien pervadinti baudžiančią arba neteisingo dizaino politikos priemonę nepakanka. Jeigu automobilių taršos mokestis pavadinamas „švaraus judumo įnašu“, bet žmogui nesuteikiama reali susisiekiimo alternatyva, naujas pavadinimas pasitikėjimo nesukurs. Jeigu bendruomenės kviečiamos į konsultacijas tik po to, kai esminiai sprendimai jau priimti, dalyvavimas bus suprastas kaip imitacija. Depoliarizuojanti komunikacija gali veikti tik tada, kai pati politika palieka žmogui prasmingą pasirinkimą, duoda apčiuopiamą naudą ir sąžiningai paskirsto riziką.

Depoliarizuojanti klimato politikos komunikacija turėtų būti grindžiama aštuoniais principais:

Pirma, komunikaciją reikia pradėti nuo bendros problemos ir bendro intereso pabrėžimo, o ne nuo iš anksto pasirinktos priemonės. Visuomenei pirmiausia turi būti paaiškinta, kokią konkrečią žalą patiria Lietuva, regionas ar konkretus namų ūkis ir kodėl dabartinė padėtis nėra tvari. Problema turi būti aktualizuojama. Tik tada turi būti svarstomi galimi sprendimai.

Antra, kritika yra sveiko debato dalis. Tačiau reikia kritikuoti sprendimus ir argumentus, o ne žmonių moralę, protą ar ketinimus. Klimato politikos nepalaikantis žmogus neturėtų būti automatiškai vaizduojamas kaip neišprusęs, savanaudis, priešiškas mokslui ar piktavali. Lygiai taip pat klimato politikos šalininkai neturėtų pristatyti savo pozicijos kaip moralinio pranašumo įrodymo. Toks moralizavimas ilgainiui didina priešišumą ir mažina pasitikėjimą. Depoliarizuojanti komunikacija pripažįsta teisėtus interesų skirtumus, galimą sprendimų netobulumą ir žmogaus teisę abejoti konkrečios priemonės veiksmingumu.⁶¹

Trečia, būtina vienodai aiškiai kalbėti apie naudą ir kaštus. Vien žadėti naujas darbo vietas, mažesnes sąskaitas ar švaresnę aplinką nepakanka. Reikia įvardyti, kiek priemonė kainuos, kas už ją mokės, kada pasirodys nauda ir kokios grupės gali patirti neigiamą poveikį. Atvirumas dėl kompromisų didina pasitikėjimą labiau negu bandymas juos nutylėti.

Ketvirta, nacionaliniai tikslai turi būti pateikiami suprantama kalba. Emisijų sumažėjimas milijonais tonų daugeliui žmonių yra sunkiai apčiuopiamas, o konkrečiu procentu mažesnė šildymo sąskaita, patogesnis autobusas, išsaugotas miškas, nauja darbo vieta ar bendruomenei priklausanti saulės elektrinė yra suprantami, apčiuopiami rezultatai. Todėl greta nacionalinių rodiklių reikia skelbti, kokią naudą gaus konkretus regionas, savivaldybė, gyventojų grupė ar netgi konkretus gyventojas.

61 Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas (VU TSPMI). 2026. *Tyrimo rezultatai grįstos rekomendacijos*. Projektas „Parama demokratinėms institucijoms ir visuomenės poliarizacija: tarpusavio sąveikų analizė“ (Nr. S-VIS-23-19), <https://www.tspmi.vu.lt/tyrimas/parama-demokratinems-institucijoms-ir-visuomenes-poliarizacija-tarpusavio-saveiku-analize/>.

Penkta, apie priemones turi kalbėti ne vien centrinės valdžios institucijos ar klimato aktyvistai. Didesnį pasitikėjimą konkrečioje bendruomenėje gali turėti meras, vietos verslininkas, ūkininkas, gydytojas, mokytojas, energetikos specialistas, parapijos ar bendruomenės atstovas. Patikimas tarpininkas gali ne tik perduoti informaciją, bet ir paaiškinti valdžiai, kodėl nacionaliniu lygmeniu racionalus sprendimas neveikia konkrečioje vietoje.

Šešta, klimato politika neturėtų būti jungiama su tarpusavyje nesusijusiais kultūriniais ir ideologiniais reikalavimais. Žmogus neturi būti verčiamas priimti visą progresyvios ar konservatyvios politinės darbotvarkės paketą vien tam, kad galėtų pritarti saulės energetikos plėtrai, miškų apsaugai ar tvariai pastatų renovacijai. Klimato politikos koalicija turi būti pakankamai plati, kad joje galėtų dalyvauti skirtingų pažiūrų žmonės, sutariantys dėl konkretaus rezultato, nors nebūtinai sutariantys kitais politiniais klausimais.

Septinta, reikia vengti ištisas visuomenės grupes vaizduoti kaip vienodas. Regionų gyventojai nėra savaime nusiteikę prieš pokyčius, miestų gyventojai nėra abejingi kaimo problemoms, o klimato politikos kritikai nebūtinai neigia klimato kaitą. Tokius stereotipus galima mažinti rodant nuomonių įvairovę kiekvienoje grupėje, suteikiant daugiau erdvės nuosaikiems ir įprastų stereotipų neatitinkantiems žmonėms bei remiantis duomenimis apie tikrąsias jų nuostatas. Tai padeda silpninti įsivaizdavimą, kad visuomenę sudaro dvi viena kitai priešiškos ir nesutaikomos stovyklos.⁶²

Aštunta, komunikacija turi tęstis ir pradėjus įgyvendinti priemonę. Institucijos turi skelbti, ar pasiekti žadėti rezultatai, kiek išleista lėšų, kas gavo naudą ir kokios problemos paaiškėjo. Jei priemonė neveikia, jos koregavimas neturi būti laikomas politiniu pralaimėjimu. Gebėjimas pripažinti klaidą ir pakeisti neveiksmingą sprendimą yra patikimos politikos, o ne silpnumo požymis.

Depoliarizuojanti komunikacija reiškia kitokį sprendimų priėmėjų santykį su visuomene. Sprendimai priimami įtraukiant bendruomenes, našta kuo labiau paskirstoma teisingai, o prieš nustatant ribojimus pasiūlomos alternatyvos. Tačiau gera komunikacija negali pakeisti blogai parengtos reformos. Todėl būtina aiškiai kalbėti ir tinkamai parinkti bei suformuoti politikos priemones, galinčias užtikrinti ilgalaikę paramą ambicingiems aplinkosaugos tikslams.

62 Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas (VU TSPMI). 2026. *Tyrimo rezultatai grįstos rekomendacijos*. Projektas „Parama demokratinėms institucijoms ir visuomenės poliarizacija: tarpusavio sąveikų analizė“ (Nr. S-VIS-23-19), <https://www.tspmi.vu.lt/tyrimas/parama-demokratinems-institucijoms-ir-visuomenes-polarizacija-tarpusavio-saveiku-analize/>.

5

POLITIKOS KRYPTYS

Išanalizavę nuosaikios klimato politikos idėjinius pagrindus, santykį su kitomis srovėmis bei Lietuvos klimato politikos problematiką, sėkmes bei nesėkmes, norime pasiūlyti ir galimas praktinės politikos kryptis. Manome, kad šios kryptys gali būti geros gairės ateityje kuriant detalias praktinės politikos priemones būsimoms Vyriausybėms. Remdamiesi šiuo analitiniu dokumentu ir toliau formuluojamomis kryptimis, netolimoje ateityje tikimės pristatyti ir tokius detalius praktinės politikos pasiūlymų analitinius dokumentus.

5.1. Transportas ir regionų pasiekiamumas: švaresnė kelionė kaip realus pasirinkimas

Siekiamas rezultatas – kad mažiau tarši kelionė būtų įmanomas pasirinkimas ne tik didmiestyje, bet ir mažesniame mieste ar kaimo vietovėje.

Transporto politika turi būti vertinama pagal tai, kiek žmonių gali pasiekti darbą, mokyklą, gydymo įstaigą ir kitas viešąsias paslaugas mažai taršiu automobiliu arba viešuoju transportu. Emisijos turi mažėti nemažinant regionų susisiekimo ir nedidinant socialinės atskirties.

Pirmoji kryptis – nuosekli kelių transporto elektrifikacija. Jos pagrindas – patikima ir visoje šalyje prieinama elektromobilių įkrovimo infrastruktūra. Viešosios įkrovimo prieigos turi būti plėtojamos ne tik pagrindiniuose keliuose ir didmiesčiuose, bet ir prie daugiabučių namų, daugiaukštėse parkavimo aikštelėse, didesnėse darbovietėse, prie visų viešųjų įstaigų, o mažesniuose miestuose bei kaimo vietovėse specialiai tam kuriamuose paslaugų centruose. Elektros tinklų plėtra turi būti planuojama pagal numatomą elektromobilių skaičių, o įkrovimo paslaugoms taikomi paprasti atsiskaitymo, kainų skelbimo ir techninio suderinamumo reikalavimai. Daugiabučių gyventojams reikia supaprastinti įkrovimo vietų įrengimą ir sudaryti sąlygas bendrai naudotis infrastruktūra.

Ypač svarbu skatinti išmaniojo įkrovimo sistemas, kurios leistų daugiau elektros vartoti tomis valandomis, kai jos daugiausia pagamina saulės ir vėjo elektrinės. Tokiu būdu transporto elektrifikacija kartu didintų energetikos sistemos lankstumą.

Šiuo metu Lietuvoje veikianti elektromobilių skatinimo schema įrodė savo veiksmingumą, tačiau dėl ribotų išteklių ir aukštesnės elektromobilių kainos nėra dar nėra pasiektas reikšmingas elektromobilių kiekio pokytis. Rengiant ateities politikos priemones reikėtų apsvarstyti elektromobilių skatinimo sistemos reformavimą panaudojant keletą finansavimo mechanizmų: tiek nacionalinio biudžeto lėšas (per mokesťines lengvatas ir subsidijas), tiek ES fondų paramą, tiek ir skatinimą per elektromobilių vartotojams palankesnę elektros tarifą (kuro subsidijavimas). Jeigu būtų diskutuojama apie papildomą automobilių apmokestinimą (taršos mokesčius), svarbu apsvarstyti ir galimybę šio mokesčio lėšas sugrąžinti gyventojams, kurie įsigyja mažiau taršų automobilį.

Elektromobilių įsigijimo skatinimas turi būti socialiai tikslingas ir rinkai bręstant palaipsniui pereiti nuo intervencinių priemonių prie rinkos mechanizmų. Didesnė parama turėtų būti skiriama mažesnes ir vidutines pajamas gaunantiems žmonėms, kurie automobiliu vyksta į darbą ar būtinosioms paslaugoms pasiekti ir neturi tinkamos viešojo transporto alternatyvos. Parama gali apimti ne tik naujus, bet ir patikros reikalavimus atitinkančius naudotus elektromobilius, seno taršaus automobilio pakeitimą mažiau taršiu, prieinamą ilgalaikę nuomą ir įkrovimo vietos įrengimą.

Svarbu pabrėžti, kad pirmiausia būtina elektrifikuoti daugiausia kilometrų nuvažiuojančius automobilius – taksi, pavėžėjimo, įmonių, kurjerių paslaugų ir viešojo transporto parkus. Valstybė gali šį pokytį gana lengvai paskatinti turimomis reguliavimo priemonėmis.

Antroji kryptis – nacionalinė viešojo keleivinio transporto sistema. Valstybės institucijos matydamos visos valstybės susiekimo poreikius turėtų formuoti pagrindinį maršrutų tinklą, nustatyti minimalų susisiekimo standartą, derinti traukinių, tarp miestinių autobusų ir, veikdamos kartu su savivalda, savivaldybių viešojo transporto tvarkaraščius bei administruoti bendrą nacionalinę bilietų, atsiskaitymo, duomenų ir keleivių informavimo sistemą. Atskiri vežėjai ir toliau teiktų transporto paslaugas, tačiau keleiviui jos veiktų kaip viena nacionalinė sistema. Vokietijos „Deutschlandticket“ rodo, kad tokia sistema yra efektyvi ir palanki gyventojams: vienas bilietas galioja vietiniame ir regioniniame viešajame transporte visoje šalyje, neatsižvelgiant į federalinių žemių, transporto asociacijų ar tari-

finių zonų ribas.⁶³ Lietuvoje bendras mėnesinis ir metinis bilietas galėtų galioti traukiniuose, tarp miestiniuose autobusuose ir miestų viešajame transporte, o pajamos vežėjams būtų automatiškai paskirstomos pagal užfiksuotas keliones. Centralizuotas planavimas leistų geriau suderinti jungtis, išvengti paslaugų dubliavimo ir užtikrinti, kad susisiekimas regionuose priklausytų nuo bendro nacionalinio standarto, o ne nuo nevienodų vietos finansinių ir administracinių galimybių. Dažnesnis ir patikimesnis viešasis transportas dalį kasdienių kelionių perkeltų iš automobilių į tarp miestinius autobusus, traukinius ir savivaldybių viešąjį transportą.

Tokios nacionalinės sistemos poveikį būtų galima dar didinti ateityje viešojo transporto sistemą patogiai sujungiant su dviračių nuomos, elektrinio mobilumo, dalijimosi automobiliais paslaugomis, taksi ir kitu užsakomu transportu. Austrijos bendro bilieto ir Danijos užsakomojo transporto⁶⁴ pavyzdžiai rodo, kad keleiviui svarbu ne atskirų vežėjų sistema, o visa kelionė nuo namų iki galutinės stotelės.

Atskirai didžiuosiuose miestuose svarbu pradėti galvoti apie ateities viešojo transporto sistemas, kurių ašimi gali būti autonominių elektromobilių sistemos.⁶⁵ Autonominių elektromobilių integracijos į viešojo transporto sistemas svarba jau yra įrodyta JAV bei kitose šalyse, tačiau Europoje dar trūksta teisinio reguliavimo ir infrastruktūros pritaikymo. Lietuva galėtų būti viena pirmųjų ES šalių, kurioje autonominių elektromobilių visapusiškas naudojimas galėtų būti ne tik įteisintas, bet ir praktiškai pritaikytas.

Viešojo transporto plėtra, patogesnis judėjimas įvairiais būdais bei automobilių elektrifikacija papildo viena kitą. Pirmoji priemonių grupė mažina bendrą automobiliu nuvažiuojamų kilometrų skaičių, o antroji – likusių kelionių emisijas. Galiausiai svarbu pabrėžti, kad automobilio naudojimo ribojimai – tiek fizinio naudojimo apribojimai, tiek ir papildomas apmokestinimas – neturėtų būti taikomi ten, kur žmogui dar nepasiūlyta reali ir prieinama alternatyva.

5.2. Žemės ūkis ir kaimo ekonomika: mažesnės emisijos ir naujos pajamos

Siekiamas rezultatas – mažesnės žemės ūkio emisijos, klimato reiškiniams atsparesni ūkiai ir geresnė dirvožemio bei vandens būklė.

Pokytis žemės ūkio srityje turi būti suvokiamas kaip ūkio modernizavimo, veiklos diversifikavimo ir pajamų įvairinimo galimybė. Ūkininkas turi matyti ne tik naujas reguliacines

63 Vokietijos federalinė vyriausybė. 2026. *Deutschlandticket: ein Ticket für ganz Deutschland*. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/bundesregierung/bundeskanzleramt/deutschlandticket-2134074>.

64 Midttrafik. 2026. *Plustur (dial-a-ride service)*. <https://www.midttrafik.dk/english/plan-your-journey/plus-tur-dial-a-ride-service/>.

65 Tarptautinis transporto forumas. 2023. *Making Automated Vehicles Work for Better Transport Services: Regulating for Impact*. <https://www.itf-oecd.org/automated-vehicles-better-transport-services>.

priemonės, bet ir aiškią naudą: mažesnes sąnaudas, stabilesnį derlių, mažesnę klimato įvykių riziką ir papildomą pajamų šaltinį iš energijos gamybos ar ekosisteminių paslaugų.

Pirmiausia ūkiams turi būti prieinamas nepriklausomas, individualus emisijų, dirvožemio, energijos ir klimato rizikos vertinimas. Po jo ūkininkas galėtų pasirinkti jo ūkiui tinkamiausią veiksmų derinį, o viešoji parama būtų vis dažniau mokama už patikrintą rezultatą. Toks modelis leistų sumažinti vienodų reikalavimų našta ir nukreiptų lėšas ten, kur iš tiesų mažėja azoto perteklius, gerėja dirvožemio kokybė, sulaikomas vanduo arba atkuriamą biologinę įvairovę.

Didžiausią tiesioginį emisijų mažinimo potencialą žemės ūkio sektoriuje turi neariminė žemdirbystė, tikslesnis tręšimas ir geresnis mėšlo tvarkymas. Trąšų kiekį ir naudojimo laiką susiejus su augalų poreikiais bei dirvožemio duomenimis, mažėtų azoto suboksido emisijos, trąšų sąnaudos ir maistinių medžiagų išplovimas į vandens telkinius. Sandarios mėšlo saugyklos, greitas mėšlo įterpimas ir metano nuotėkio kontrolė padėtų sumažinti gyvulininkystės ūkių emisijas. Fermose surinktas metanas neturėtų būti išleidžiamas ar sudeginamas nepanaudojant jo energinės vertės – jis turėtų būti naudojamas elektros ir šilumos gamybai arba išvalomas iki biometano. Kooperatiniai biodujų projektai leistų tokiais sprendimais naudotis ir mažesniems ūkiams, kartu sukurdami papildomą pajamų šaltinį. Parama turėtų būti siejama su išmatuotu emisijų sumažėjimu ir naudingai pagamintos energijos kiekiu, kad energetikos projektai neskatinėtų specialiai biodujoms auginti maistinių kultūrų ar neefektyviai naudoti žaliavų.

Ilgesnėje perspektyvoje svarbu didinti anglies kaupimą dirvožemyje. Sėjomaina, daugiamėčių pievų išsaugojimas, tarpinių augalų auginimas, mažesnis dirvos ardymas, agromiškininkystė ir organinių dirvožemių vandens režimo atkūrimas gali mažinti emisijas ir kartu saugoti derlių nuo sausros, karščio bei erozijos. Šioms priemonėms reikia daugiamėčių ūkio finansavimo sutarčių, kurios padengtų perėjimo riziką ir už geresnį rezultatą numatytų didesnę atlygį.

Klimato rizikos draudimas ir valstybės pagalba po nelaimių taip pat turi skatinti prevenciją. Mažesnės draudimo įmokos ar didesnė tiesioginė parama gali būti taikoma ūkiams, kurių veikla sulaiko vandenį, gerina dirvožemio dangą, naudoja atsparesnes veisles ar apsaugo gyvulius nuo karščio. Taip viešosios lėšos būtų naudojamos ne vien nuostoliams kompensuoti, bet ir būsimai žalai mažinti.

5.3. Pastatai ir šiluma: mažesnis energijos poreikis ir švaresnis šildymas

Siekiamas rezultatas – mažesnis pastatų energijos poreikis, mažesnės gyventojų sąskaitos energetikai ir spartesnis perėjimas prie mažai taršaus šildymo.

Valstybės prioritetu turėtų būti prasčiausios būklės būstai ir namų ūkiai, kuriems energijos išlaidos sudaro didžiausią pajamų dalį. Pažanga turi būti vertinama pagal faktiškai

sutaupyta energiją, sumažėjusias emisijas, pasiektą komfortą ir mažesnę energijos nepritekliaus riziką, o ne vien pagal paskirstytą paramą ar pakeistos įrangos skaičių.

Sovietinių pastatų atnaujinimas išlieka svarbia kryptimi, tačiau lėtėjantys renovacijos tempai ir mažėjantis populiarumas rodo, kad renovacijos schemos turi keistis, paprastėti ir spartėti. Daugiabučio namo renovacija trunka apie 3 metus ir didžiausią šio proceso dalį sudaro dokumentų rengimas. Be to gyventojai dažnai susiduria su situacijomis, kai renovacijos metu tenka susimokėti už su ne su renovacijos tikslu susijusias priemones. Pavyzdžiui, pastato architektūros ar kultūros paveldo elementų išsaugojimas. Renovacijos dokumentų tvarkymas turi būti spartinamas, gyventojui siūlant viską susitvarkyti vieno langelio principu. Jame turėtų būti sujungiami pastato vertinimas, etapis darbu planas, finansavimo pasiūlymas, rangovų atranka, darbų priežiūra ir pasiekto rezultato patikra. Finansavimą susiejus su pastatu ir jo sukuriamu sutaupymu, būtų lengviau pritraukti privatų kapitalą ir sumažinti ilgalaikės asmeninės skolos baimę. Atitinkamai už tiesiogiai su renovacijos tikslu nesusijusius, bet valstybės atlikti reikalaujamus darbus, gyventojams turi kompensuoti valstybė.

Vis dėlto vien renovacija neužtikrins šilumos sektoriaus dekarbonizacijos. Centralizuoto šildymo sistemose reikia nuosekliai mažinti iškastinio kuro ir žemos kokybės biomasės naudojimą, daugiau panaudoti pramonės atliekinę šilumą, didelius šilumos siurblius, saulės šilumą, geotermiinę energiją ir sezoninį šilumos kaupimą. Tinklų temperatūros mažinimas ir vamzdinių nuostolių mažinimas leistų efektyviau naudoti šiuos šaltinius. Tokia kryptis mažintų kuro poreikį, oro taršą ir šilumos kainų priklausomybę nuo importuojamų išteklių.

Individualiai šildomuose namuose perėjimas nuo iškastinio kuro turi būti siejamas su viso pastato būkle. Šilumos siurbliai didžiausią naudą duoda tada, kai pastatas pakankamai sandarus, šildymo sistema subalansuota, o elektros įvadas ir valdymas pritaikyti naujai apkrovai. Todėl parama turėtų apimti ne vien įrenginį, bet ir būtinus šiltinimo, radiatorių, elektros įvado bei valdymo darbus. Rangovas turėtų pateikti metinių sąnaudų prognozę ir prisiimti atsakomybę už sezoninį sistemos veiksmingumą. Tai sumažintų netinkamai parinktų įrenginių, didelių sąskaitų ir nusivylimo technologija riziką.

Išmanusis šildymo valdymas, pastatų šiluminė talpa ir šilumos kaupimas gali padėti vartoti daugiau elektros tada, kai ji pigesnė ir gausiau gaminama iš atsinaujinančiųjų išteklių. Taip pastatai taptų ne tik mažesniais energijos vartotojais, bet ir energetikos sistemos lankstumo dalimi. Viešųjų pastatų atnaujinimas turėtų būti naudojamas naujoms technologijoms išbandyti ir jų rezultatams viešai parodyti, o pasiteisinę sprendimai vėliau plečiami gyvenamuosiuose bei komerciniuose pastatuose.

5.4. Energetika: saugumas, lankstumas ir vietos nauda

Siekiamas rezultatas – saugi, konkurencinga ir mažai anglies dioksido išskirianti energetikos sistema, galinti aprūpinti elektrifikuojamą transportą, šildymą ir pramonę.

Lietuvos energetikos sektoriaus pastarųjų dešimtmečių šuolis yra geras pavyzdys daugeliui Europos šalių. Vis dėlto žvelgiant į ateitį pažanga negali būti matuojama vien įrengta saulės ar vėjo galia. Ne mažiau svarbūs elektros tinklų pralaidumas, kaupimas, paklausos valdymas, patikimos rezervinės galios, regioninės jungtys, vartotojo galimybė dalyvauti rinkoje ir naujų energijos šaltinių, tokių kaip vandenilis ir naujos branduolinės technologijos, plėtra.

Saulės ir vėjo energetikos plėtra turi būti derinama su iš anksto suplanuotomis tinklų investicijomis ir aiškiai nustatytomis tinkamomis teritorijomis. Išankstinis gamtosauginis vertinimas, viešos prijungimo sąlygos ir ankstyvas vietos konsultavimas leistų projektus įgyvendinti greičiau, kartu apsaugant jautrias teritorijas. Didesnė vietinė elektros gamyba pakeistų iškastinį kurą ir importuojamą elektrą, tačiau tik tuo atveju, jei pagaminta energija galėtų pasiekti vartotoją arba būtų sukaupta vėlesniam laikui.

Būtent elektros kaupimas yra esminė trumpojo laikotarpio Lietuvos energetikos dedamoji. Lietuva turi reikšmingai plėsti elektros baterijų ir šilumos kaupiklių pajėgumus, išmanų elektromobilių įkrovimą, vartojimo perkėlimą į pigesnes valandas ir nepriklausomų telkėjų paslaugas. Reikia ypač skatinti technologinių sprendimų, kurie leistų visiškai autonomiškai valdyti ir optimizuoti namų ūkio elektros gamybos, vartojimo, kaupimo, transporto priemonių įkrovimą atsižvelgiant į penkiolikos minučių trukmės elektros kainos pokyčius, diegimą namų ūkiuose. Visos šios priemonės mažintų atsinaujinančiosios energijos gamybos ribojimą, didžiausios apkrovos valandomis naudojamų iškastinio kuro elektrinių poreikį ir dalį brangių tinklo plėtros darbų. Gyventojas ar įmonė už savanorišką vartojimo lankstumą turi gauti aiškią finansinę naudą ir galėti lengvai pasitraukti iš paslaugos.

Vietos gyventojams turi būti sudaryta daugiau galimybių tapti energetikos pokyčio bendrasavininkiais, investuotojais, gaminančiais vartotojais ar lankstumo paslaugų teikėjais. Energetikos bendrijoms pirmiausia reikia profesionalaus projekto valdymo, standartinių teisinių dokumentų, prieinamo finansavimo ir paprastesnio prijungimo. Tokia pagalba leistų atsinaujinančiosios energetikos naudą pasiekti nuomininkams, mažesnes pajamas gaunantiems žmonėms ir mažoms savivaldybėms, o vietos nuosavybė mažintų pasipriešinimą naujai infrastruktūrai.

Naujų technologijų diegimas yra viena perspektyviausių tolesnės energetikos sektoriaus plėtros krypčių. Žaliasis vandenilis gali būti naudojamas sintetinių degalų, trąšų ir chemijos produktų gamyboje bei kitose srityse, kurias sunku tiesiogiai elektrifikuoti. Šiuo metu ši technologija tebėra brangi, todėl pirmiesiems projektams reikalinga tikslinė valstybės parama. Ji galėtų būti teikiama ne vien pradinei investicijai, bet ir už faktiškai pagamintą, nustatytus reikalavimus atitinkantį produktą. Ankstyva žaliojo vandenilio gamybos plėtra padėtų sukaupti technologinę patirtį, parengti infrastruktūrą ir sukurti pradinę rinką. Tobulėjant technologijoms, didėjant gamybos mastui ir augant paklausai, gamybos sąnaudos turėtų mažėti. Todėl pirmųjų gamyklų atsiradimas jau dabar leistų Lietuvai ateityje pajėgumus plėsti greičiau nei vien laukiant, kol technologija atpigs kitose valstybėse.

Branduolinės energetikos srityje Lietuvai tikslinga kaupti kompetenciją, stebėti pirmųjų mažųjų modulinį reaktorių projektų kainą ir saugą, vertinti galimas vietas bei rengti

teisinę bazę. Sprendimas statyti galėtų būti priimamas tik pasitvirtinus technologijai ir nepriklausomai įvertinus jos kainą, saugą bei vaidmenį Lietuvos energetikos sistemoje.

5.5. Miškai, gamta ir prisitaikymas: didesnė absorbcija ir mažesnė žala

Siekiamas rezultatas – atkurti patikimą miškų ir kitų žemės naudmenų gebėjimą sugerti anglies dioksidą, kartu gerinant biologinę įvairovę ir mažinant potvynių, sausrų, karščio bei gaisrų žalą.

CO₂ absorbavimo negalima laikyti savaime suprantamu likusių emisijų kompensavimo šaltiniu. Jo būklė turi būti reguliariai matuojama, o apskaita siejama su realia medynų, dirvožemio, durpynų ir pievų būkle.

CO₂ absorbavimą galima didinti keliomis viena kitą papildančiomis kryptimis. Nauji mišrūs miškai pirmiausia turėtų būti veisiami mažo našumo ir žemės ūkiui menkai tinkamoje žemėje, nepažeidžiant vertingų atvirų buveinių. Esamuose miškuose svarbu didinti augalų rūšių ir jų amžiaus įvairovę, saugoti dirvožemį, mažinti didelių pažeidimų riziką ir ten, kur tai pagrįsta, ilgiau išlaikyti anglį medynuose bei ilgaamžiuose medienos produktuose. Tokios priemonės didintų ilgalaikę absorbciją ir mažintų tikimybę, kad audros, sausras, kenkėjai ar gaisrai sukauptą anglį greitai sugrąžins į atmosferą.

Privatiems savininkams turi būti siūlomos aiškos ir savanoriškos ilgalaikės CO₂ absorbcijos ir ekosistemų saugojimo sutartys. Kai savininkas visuomenei teikia anglies kaupimo, buveinių, vandens sulaikymo ar rekreacijos naudą, jis galėtų rinktis terminuotą apsaugos sutartį, servitutą, žemės mainus, išpirkimą arba atlygį už pasiektą rezultatą. Suomijos METSO programa rodo, kad vertingų privačių miškų apsauga gali būti priimtina, kai ekologinis vertinimas aiškus, o prarastos pajamos sąžiningai kompensuojamos. Tuo pat metu turi būti remiamas laipsniškas perėjimas prie artimesnės gamtai miškininkystės, išlaikant ilgalaikę medienos ūkio perspektyvą.

Didelį poveikį gali duoti nusausintų durpynų ir šlapynių atkūrimas, nes jis sustabdo nuolatines organinio dirvožemio emisijas ir padeda sulaikyti vandenį. Kur įmanoma, savininkams turi būti sudarytos sąlygos ir paskatos tęsti ūkinę veiklą pelkininkystės, ekstenzyvaus ganymo ar kitomis prie drėgnesnių sąlygų pritaikytomis ūkininkavimo formomis. Taip gamtos atkūrimas būtų siejamas su nauju pajamų šaltiniu, o ne vien su žemės naudojimo apribojimu ar draudimu.

Prisitaikymo priemonės turi būti planuojamos pagal rizikos teritorijas: upių baseinus, karščio salas, gaisrų ir sausras zonas. Upių užliejamų teritorijų atkūrimas mažintų potvynio piką, miestų medžiai, pavėsis ir vandeniui laidžios dangos – karščio bei liūčių žala, o nuolatinė miškų gaisrų prevencija – žmonių turto ir anglies absorbento praradimo riziką. Nyderlandų „Room for the River“ patirtis rodo, kad gyventojų saugumą galima derinti su gamtinių sistemų atkūrimu ir kraštovaizdžio kokybe.

5.6. Pramonė ir žiedinė ekonomika: mažesnės emisijos išlaikant gamybą

Siekiamas rezultatas – sumažinti sunkiai mažinamas pramonės emisijas, kartu išlaikant Lietuvos gamybos augimą, kvalifikuotas darbo vietas ir eksporto konkurencingumą.

Klimato politika neturi skatinti gamybos persikėlimo į šalis, kuriose emisijų reikalavimai silpnesni. Viešoji parama turi būti siejama su ilgalaikėmis investicijomis Lietuvoje ir patikrintu emisijų sumažinimu, o ne vien su įrangos įsigijimu.

Pirmoji kryptis – mažinti energijos ir žaliavų poreikį bei elektrifikuoti procesus ten, kur technologija jau brandi. Energijos auditai, efektyvesni varikliai, šilumos atgavimas, elektriniai katilai ir procesų valdymas dažnai gali sumažinti emisijas greičiau ir pigiau nei dar nepatvirtintos technologijos. Parama tokioms investicijoms turėtų būti siejama su išmatuotu energijos ar emisijų sutaupymu, o sutaupytos lėšos padėtų įmonėms finansuoti kitą modernizavimo etapą.

Ten, kur švari gamyba dar gerokai brangesnė, galima taikyti konkurso būdu sudaromas ilgalaikes sutartis, kurios padengtų tik kainų skirtumą ir mažėtų technologijai tampant pelningai. Toks principas tinka cemento, trąšų, kalkių ir kitoms įmonėms, kurių emisijas sumažinti ypač sunku. Konkursai turi būti atviri skirtingiems sprendimams – elektrifikavimui, žaliajam vandeniliui, žaliavų pakeitimui ar CO₂ surinkimui – ir vertinti kainą už realiai išvengtą emisijų toną. Tai leistų išlaikyti gamybą Lietuvoje ir kartu apsaugotų valstybę nuo ilgalaikio neefektyvių projektų subsidijavimo.

Valstybė turėtų padėti kurti bendrą infrastruktūrą, kurios viena įmonė nepajėgi finansuoti, tačiau investuoti tik atsiradus patikimai privačiai paklausai. Tai aktualu vandenilio, CO₂ transportavimo, geležinkelių, elektros tinklų ir atliekinės šilumos jungtims. CO₂ surinkimas turi būti paliktas procesinėms ir kitoms sunkiai išvengiamoms emisijoms, o ne naudojamas kaip priežastis atidėti energijos vartojimo efektyvumą ar elektrifikavimą.

Žiedinės ekonomikos pažangai reikia ne vien atliekų rūšiavimo, bet ir mažesnio pirminių žaliavų poreikio. Neutralūs koordinatoriai pramonės zonose gali padėti vienos įmonės atliekinę šilumą, vandenį ar medžiagas paversti kitos įmonės ištekliumi. Danijos Kalundborgo pramoninė simbiozė rodo, kad ilgalaikis įmonių bendradarbiavimas taupo žaliavas ir mažina emisijas. Viešieji pirkimai gali sukurti pradinę mažai anglies dioksido išskiriančio cemento, plieno, medienos ir kitų medžiagų paklausą, jeigu reikalavimai grindžiami viso gyvavimo ciklo poveikiu ir išlaikoma tiekėjų konkurencija.

6

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Aplinkos apsaugos agentūra, Valstybinė miškų tarnyba ir kitos Lietuvos inventorizacijos institucijos. 2026. *Lithuania's National Inventory Document 2026: Greenhouse Gas Emissions 1990–2024*. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. https://am.lrv.lt/public/canonical/1773819603/18064/NID_2026_final.pdf.

Bain, P. G., Hornsey, M. J., Bongiorno, R. ir Jeffries, C. 2012. *Promoting pro-environmental action in climate change deniers*. *Nature Climate Change*, 2, 600–603. <https://doi.org/10.1038/nclimate1532>.

Berkebile-Weinberg, M. M., Goldwert, D., Doell, K. C. et al. 2024. *The differential impact of climate interventions along the political divide in 60 countries*. *Nature Communications*, 15, 3885. <https://www.nature.com/articles/s41467-024-48112-8>.

Bulut, H. ir Samuel, R. 2025. *Public support for carbon taxes varies across countries and policy design must consider the national context*. *Communications Earth & Environment*, 6, 601. <https://doi.org/10.1038/s43247-025-02562-0>.

Carattini, S., Carvalho, M. ir Fankhauser, S. 2018. *Overcoming public resistance to carbon taxes*. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 9(5), e531. https://eprints.lse.ac.uk/88137/1/Carattini_Overcoming-public-resistance_Published.pdf.

European Environment Agency. 2026. *Annual European Union greenhouse gas inventory 1990–2024 and inventory document 2026*. EEA Report 04/2026. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/annual-european-union-greenhouse-gas-inventory-2026>.

Europos Komisija. 2025a. *2025 Environmental Implementation Review: Country Report – Lithuania*. SWD(2025) 316 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025SC0316>.

Europos Komisija. 2025b. *Climate change: Special Eurobarometer 565*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3472>.

Europos Komisija. 2025c. *Assessment of the final updated national energy and climate plan of Lithuania*. SWD(2025) 140 final, Lithuania extract. https://commission.europa.eu/document/download/3703681c-6a04-45bc-9258-d386fe618180_en?filename=LT_Extract_SWD+2025_140.pdf.

Eurostat. 2026a. *Greenhouse gas emissions by source sector (ENV_AIR_GGE)*. https://doi.org/10.2908/ENV_AIR_GGE.

Eurostat. 2026b. *Population change – Demographic balance and crude rates at national level (DEMO_GIND)*. https://doi.org/10.2908/DEMO_GIND.

Feinberg, M. ir Willer, R. 2013. *The moral roots of environmental attitudes*. Psychological Science, 24(1), 56–62. <https://ccare.stanford.edu/wp-content/uploads/2015/06/Feinberg-and-Willer-2013-The-moral-roots-of-environmental-attitudes.pdf>.

Huddart, E., Silva, T., Muzzerall, P. ir Dimitrakopoulos, S. 2025. *Conceptualizing Affective Climate Polarization*. Socius: Sociological Research for a Dynamic World, 11. <https://doi.org/10.1177/23780231251381875>.

IEA. 2021. *Lithuania 2021: Energy Policy Review*. International Energy Agency. https://iea.blob.core.windows.net/assets/4d014034-0f94-409d-bb8f-193e17a81d77/Lithuania_2021_Energy_Policy_Review.pdf.

IEA. 2022. *Nuclear Power and Secure Energy Transitions: From today's challenges to tomorrow's clean energy systems*. International Energy Agency. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/0498c8b8-e17f-4346-9bde-dad2ad4458c4/NuclearPowerandSecureEnergyTransitions.pdf>.

IPBES ir IPCC. 2021. *Biodiversity and Climate Change: Workshop Report*. IPBES Secretariat. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2021/07/IPBES_IPCC_WR_12_2020.pdf.

IPBES. 2019. *Global assessment report on biodiversity and ecosystem services: Summary for policymakers*. Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/2020-02/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers_en.pdf.

IPCC. 2023. *Climate Change 2023: Synthesis Report*. Intergovernmental Panel on Climate Change. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_FullVolume.pdf.

Klenert, D., Mattauch, L., Combet, E. et al. 2018. *Making carbon pricing work for citizens*. Nature Climate Change, 8, 669–677. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0201-2>.

- Kudrnáč, A. ir Fairbrother, M. 2025. *Public support for climate policy is more closely related to perceived benefits than perceived costs*. npj Climate Action, 4, 93. <https://www.nature.com/articles/s44168-025-00301-x.pdf>.
- Lietuvos Respublikos Seimas. 2024. *Nacionalinė darbotvarkė „Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija“, nutarimo Nr. XI-2133* 2024 m. redakcija. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.429490>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2025. *2024 m. valstybės pažangos ataskaita*. https://lr.lt/public/canonical/1751457572/495108/2024%2BValstyb%C4%97s%2Bpa%C5%BEangos%2Bataskaita_FINAL%20%281%29.pdf.
- Midttrafik. 2026. *Plustur (dial-a-ride service)*. <https://www.midttrafik.dk/english/plan-your-journey/plustur-dial-a-ride-service/>.
- Nacionalinio miškų susitarimo sektorinės grupės. 2022. *Nacionalinio susitarimo dėl miškų projektas*. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/parengtas-nacionalinio-misku-susitarimo-projektas>.
- OECD. 2021. *OECD Environmental Performance Reviews: Lithuania 2021*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/09/oecd-environmental-performance-reviews-lithuania-2021_4f177f6c/48d82b17-en.pdf.
- OECD. 2023. *Reform Options for Lithuanian Climate Neutrality by 2050*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/04/reform-options-for-lithuanian-climate-neutrality-by-2050_7cafaeb4/0d570e99-en.pdf.
- Ostrom, E. 1990. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press. https://www.actu-environnement.com/media/pdf/ostrom_1990.pdf.
- Ostrom, E. 2009. *A Polycentric Approach for Coping with Climate Change (World Bank Policy Research Working Paper 5095)*. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/4287/WPS5095.pdf>.
- Pranciškus. 2015. *Enciklika Laudato Si' apie rūpinimąsi bendraisiais namais*. Katalikų interneto tarnyba. <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/pranciskus/enciklikos/laudato-si>.
- Remsö, A., Renström, E. A. ir Bäck, H. 2025. *Climate Change Threats and Affective Polarization: Exploring the Role of Negative Emotional Reactions*. Analyses of Social Issues and Public Policy, 25, e70020. <https://doi.org/10.1111/asap.70020>.
- Scruton, R. 2012. *Green Philosophy: How to Think Seriously About the Planet*. Atlantic Books.
- Shared Ground ir SINUS Institute. 2025a. *Climate solutions from the ground up: Acceptance of policy proposals among AfD-leaning citizens*. <https://sharedground.nl/>.
- Shared Ground. 2025b. *Climate policy that does not lose AfD-leaning voters: A policy brief for policy makers*. <https://sharedground.nl/>.
- Shared Ground. 2026. *Ecologia umanista: Manifesto per un conservatorismo verde*. <https://sharedground.nl/>.

Tarptautinis transporto forumas. 2023. *Making Automated Vehicles Work for Better Transport Services: Regulating for Impact*. <https://www.itf-oecd.org/automated-vehicles-better-transport-services>.

UNECE. 2021. *Life Cycle Assessment of Electricity Generation Options*. United Nations Economic Commission for Europe. https://unece.org/sites/default/files/2021-09/202109_UNECE_LCA_1.2_clean.pdf.

Vokietijos federalinė vyriausybė. 2026. *Deutschlandticket: ein Ticket für ganz Deutschland*. Prieiga per internetą: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/bundesregierung/bundeskanzleramt/deutschlandticket-2134074>.

Vallvé, M. ir Anduiza, E. 2025. The Losers of Ecological Transitions: Rural and Urban Support for Green Policies in Spain. *Environmental Politics*. <https://doi.org/10.1080/09644016.2025.2597672>.

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas (VU TSPMI). 2026. Tyrimo rezultatai grįstos rekomendacijos. Projektas „Parama demokratinėms institucijoms ir visuomenės poliarizacija: tarpusavio sąveikų analizė“ (Nr. S-VIS-23-19). <https://www.tspmi.vu.lt/tyrimas/parama-demokratinems-institucijoms-ir-visuomenes-poliarizacija-tarpusavio-saveiku-analize/>.

PRIEDAS NR. 1

Gaminančių vartotojų politikos vertinimas pagal septynių klausimų depoliarizacijos testą

Vertinimo objektas – Lietuvoje veikianti gaminančių vartotojų politika, apimanti galimybę gyventojams ir įmonėms gaminti elektrą vartojimo vietoje, įsigyti dalį nutolusios elektrinės, pasinaudoti valstybės parama ir pagamintos bei suvartotos elektros apskaitos sistema. Tai viena sparčiausiai išplėtotų Lietuvos žaliosios energetikos priemonių. 2025 m. šalyje buvo apie 170,2 tūkst. gaminančių vartotojų, jų elektrinės pagamino apie 1,49 TWh elektros – maždaug 17 proc. viso šalies elektros vartojimo.

Bendras rezultatas: +6 / –1

Nr.	Vertinimo klausimas	Atsakymas	Vertinimo pagrindimas
1	Poveikis. Ar priemonė reikšmingai sumažins CO ₂ emisijas arba spręs kitą konkrečią ekologijos problemą?	TAIP	Gaminantys vartotojai tiesiogiai didina vietinės atsinaujinančiosios elektros gamybą. 2025 m. jie pagamino apie 1,49 TWh elektros, arba apie 17 proc. šalyje suvartotos elektros. Tai mažina iškastinio kuro poreikį ir sudaro sąlygas elektrifikuoti transportą, šildymą bei kitas veiklas. Vis dėlto kasmet reikėtų papildomai skelbti ne tik įrengtą galią ir pagamintą energiją, bet ir apskaičiuotą grynąjį emisijų sumažėjimą tonomis CO ₂ .
2	Papildomumas. Ar rezultatas nebūtų pasiektas ir be viešosios intervencijos?	TAIP	Gaminančių vartotojų plėtrą paspartino ne viena subsidija, bet visas viešosios politikos priemonių rinkinys: teisinis gaminančio vartotojo statusas, dvipusė apskaita, nutolusių elektrinių modelis, prijungimo taisyklės ir investicinė parama. Be šių sprendimų dabartinis plėtros mastas tikriausiai nebūtų pasiektas. Tačiau pingant technologijoms bendrų subsidijų papildomumas silpnėja, todėl ateityje paramą reikėtų labiau nukreipti į mažesnes pajamas gaunančius gyventojus, daugiabučius, kaupiklius ir tinklų apkrovą mažinančius sprendimus.
3	Bendra nauda. Ar priemonė kartu teigiamai veikia bent vieną iš šių aspektų: energetinį saugumą, sveikatą, gamtą arba vietos ekonomiką?	TAIP	Priemonė vienu metu mažina elektros importo poreikį, stiprina energetinę nepriklausomybę ir suteikia gyventojams galimybę stabilizuoti dalį ilgalaikių elektros išlaidų. Investicijos taip pat kuria paklausą montavimo, elektrotechnikos, projektavimo ir priežiūros paslaugoms. Lietuvos energetikos agentūra pažymi, kad vienas pagrindinių gyventojų motyvų yra siekis apsisaugoti nuo elektros kainų nestabilumo.
4	Teisingumas. Ar naštos ir naudos pasiskirstymas yra proporcingas? Ar pažeidžiamiausi žmonės turi prieinamą alternatyvą?	NE	Didžiausią galimybę pasinaudoti politika turi nuosavą namą, tinkamą stogą ir pradinių investicijų turintys gyventojai. Nutolusių elektrinių modelis sumažino nuosavo stogo barjerą, tačiau nepanaikino kapitalo ir kreditingumo problemos. Be to, dalis paramos išmokama tik užbaigus investiciją, todėl žmogus pirmiausia turi pats finansuoti projektą. Dvipusės apskaitos ir tinklo naudojimo sąnaudos taip pat turi būti paskirstomos taip, kad jų neproporcingai nepadengtų gaminančiais vartotojais netapę gyventojai.

Nr.	Vertinimo klausimas	Atsakymas	Vertinimo pagrindimas
5	Kontrolė ir dalyvavimas. Ar gyventojas, savininkas arba bendruomenė gali realiai dalyvauti priimant ir įgyvendinant sprendimą?	TAIP	Tai stipriausia šios politikos savybė. Gyventojas tampa ne vien paramos gavėju ar reguliavimo objektu, bet energijos gamintoju ir investuotoju. Jis gali pasirinkti nuosavą arba nutolusią elektrinę, jos galią, atsiskaitymo planą ir kaupimo sprendimą. Tokia nuosavybės bei pasirinkimo galimybė didina atsakomybę ir tiesiogiai sieja klimato tikslą su žmogaus ūkiu.
6	Įgyvendinamumas. Ar įgyvendinančios institucijos turi kompetenciją, duomenis, finansavimą ir vykdytojus?	TAIP	Daugiau kaip 170 tūkst. gaminančių vartotojų rodo, kad teisinė, finansinė ir administracinė sistema veikia dideliu mastu. Susiformavo montuotojų, rangovų, finansuotojų ir administruojančių institucijų ekosistema. Tačiau sistema dar nėra pakankamai paprasta: 2025 m. pradžioje APVA nurodė, kad apie 60 proc. pateiktų paraiškų trūko informacijos arba dokumentų. Tolesnei plėtrai taip pat reikės spartesnio tinklų modernizavimo, kaupimo ir aiškesnės informacijos apie leistiną generuoti galią.
7	Atsparumas poliarizacijai. Ar priemonė kuria skirtingoms visuomenės grupėms suprantamą bendrą interesą, o ne naują konflikto ašį?	TAIP	Gaminančių vartotojų politika yra savanoriška, grindžiama paskata ir suteikia tiesioginę asmeninę naudą. Ji gali būti vienodai pagrįsta klimato apsauga, energetine nepriklausomybe, mažesnėmis sąskaitomis, technologine pažanga ar nuosavybės stiprinimu. Todėl žmogui nereikia priimti konkrečios ideologinės tapatybės, kad galėtų palaikyti priemonę. Didžiausia poliarizacijos rizika atsirastų tada, jeigu parama būtų suvokiama kaip turtingesnių namų ūkių investicijų finansavimas kitų vartotojų sąskaita.

Vertinimo išvada

Gaminančių vartotojų politika teigiamai atsako į šešis iš septynių klausimų. Ji turi reikšmingą poveikį vietinės atsinaujinančiosios elektros gamybai, stiprina energetinį saugumą, suteikia žmogui nuosavybę ir kontrolę bei remiasi savanorišku dalyvavimu, o ne draudimais. Dėl šių savybių tai yra geras politinei poliarizacijai atsparios klimato politikos pavyzdys.

Silpniausia politikos vieta – socialinis teisingumas. Todėl neigiamas atsakymas į ketvirtąjį klausimą nėra pagrindas politiką nutraukti, bet reiškia, kad jos dizainą reikia koreguoti. Tolesnė parama turėtų būti labiau nukreipta į mažesnes pajamas gaunančius gyventojus, energetinį skurdą patiriančius namų ūkius, daugiabučių bendrijas, energetikos bendruomenes ir kaupimo sprendimus. Taip pat būtina skaidriai apskaičiuoti gaminančių vartotojų naudą bei sąnaudas elektros sistemai ir sąžiningai jas paskirstyti tarp skirtingų vartotojų grupių.

Šis pavyzdys parodo, kaip septynių klausimų testas padeda ne tik nuspręsti, ar priemonė yra gera arba bloga, bet ir tiksliai nustatyti, kurią jos dalį reikia taisyti. Gaminančių vartotojų politikos atveju tikslinga išlaikyti pagrindinį modelį – pasirinkimą, nuosavybę ir tiesioginę naudą – kartu pereinant nuo bendrų subsidijų prie socialiai tikslingesnės paramos ir didesnio sistemos lankstumo.

Dokumentą rengė

Andrius Vyšniauskas

Nuotraukų autorius

Mindaugas Mikulėnas

Maketavo

Dainė Galinienė

Už vertingas pastabas dėkojame

Teodorui Žukui, Teresei Škutaitei, Kęstučiui Škiudui,
Aistei Gedvilienei, Kęstučiui Navickui, Gitanai Matiekuvienei,
Daliui Krinickui, Dovydui Skarolskiui ir kitiems prisidėjusiems

